

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Karin Kovářová

Přínos rodinné mediaci jejím účastníkům

Diplomová práce

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Přínos rodinné mediace jejím účastníkům vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 126 904 znaků včetně mezer.

V Přerově dne 30. listopadu 2023

.....

Karin Kovářová

Poděkování

Touto cestou děkuji paní doc. PhDr. Lence Holé, Ph.D. za vedení této diplomové práce, její pomoc, cenné rady a připomínky. Také bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří mi zodpověděli mé dotazy. A v neposlední řadě také děkuji své rodině, příteli a kamarádům, kteří mi byli oporou.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1 Rodinná mediace	8
1.1 Mediace jako metoda mimosoudního řešení sporů	8
1.2 Základní charakteristiky rodinné mediace	9
1.3 Předmět rodinné mediace	10
2 Právní úprava rodinné mediace	13
2.1 Aplikace práva EU	13
2.2 Právní úprava v České republice	14
3 Účastníci mediace	20
3.1 Přímí účastníci	20
3.2 Nepřímí účastníci	21
3.3 Děti jako účastníci rodinné mediace	24
4 Efekty rodinné mediace	26
4.1 Přínosy rodinné mediace	26
4.2 Limity rodinné mediace	30
5 Právní úvaha de lege ferenda	32
6 Empirická část	34
6.1 Cíle výzkumu	34
6.2 Vymezení výzkumných otázek	34
6.3 Volba výzkumné strategie	35
6.4 Charakteristika respondentů	36
6.5 Realizace výzkumného šetření	37
6.6 Interpretace dílčích výzkumných otázek	38
6.7 Shrnutí a vyhodnocení výzkumné části	55
Závěr	59
Seznam použitých zdrojů	61
Abstrakt	66
Klíčová slova	66
Summary	67
Key words	67

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
EU	Evropská Unie
ADR	Alternativní řešení sporu
ZM	Zapsaný mediátor
ZoM	Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb, o zvláštních řízeních soudních
ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
ČAK	Česká advokátní komora
MS	Ministerstvo spravedlnosti
Směrnice	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech

Úvod

Tématem této diplomové práce budou přínosy rodinné mediace jejím účastníkům. Toto téma jsem si zvolila, jelikož mediace je alternativním řešením sporů a jedná se o aktuální téma, které se stává velmi diskutovaným, ovšem ne příliš známým. Mediace je tedy jednou z mimosoudních metod řešení sporů a jako taková může být pro účastníky konfliktu přínosem.

Rodina je důležitou součástí života jedince a například eskalace vyhrocených vztahů mezi rodiči může být velmi stresující, a to především pro dítě. Mediaci proto považuji za nástroj, který umožňuje v rámci možností snížit míru stresu, který obvykle přináší soudní jednání a také zvýšit šanci na uspokojení potřeb obou stran a nezhoršení vztahů mezi nimi. Při mediaci lze najít snadněji společné řešení daného konfliktu, které bude pro obě strany schůdné. Výsledkem je pak dohoda, na které se podílely obě strany. Už jen z tohoto hlediska považuji myšlenku rodinné mediace za velmi zajímavou, a právě proto jsem si toto téma zvolila a chtěla bych se v práci zaměřit na zhodnocení přínosnosti mediace jejím účastníkům.

K získání informací ohledně mediace lze využít řadu publikací, nicméně přímo téma přínosů rodinné mediace není prozatím v ČR nijak významněji prozkoumáno. Tohoto tématu se částečně již dotkla publikace v Mediace v praxi optikou empirického výzkumu od Lenky Holé, Martiny Urbanové a kol.

Cílem mé diplomové práce bude zjistit možné přínosy rodinné mediace pro její účastníky. Byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

1. Jak je rodinná mediace vnímána z pohledu zainteresovaných odborníků?
2. Jak zainteresovaní odborníci hodnotí současnou právní úpravu (rodinné) mediace?

Identifikace jednotlivých přínosů bude probíhat analýzou dat získaných z rozhovorů s účastníky rodinné mediace z řad zainteresovaných odborníků. Také bych se chtěla zabývat možnými východisky pro řešení problematických aspektů momentální právní úpravy ohledně mediace.

Práce bude rozdělena na dvě části, teoretickou a empirickou. Teoretická část bude obsahovat pět kapitol. Považuji za důležité v rámci této části vymezit samotnou mediaci jako jednu z možných metod mimosoudního řešení sporů, se zaměřením především na mediaci rodinnou. Přičemž bude mým záměrem popsat předmět mediace, její druhy a principy a také určit specifika rodinné mediace. Druhá kapitola

se bude zabývat právní úpravou mediace v EU a uplatněním evropské úpravy v českém právu a také právní úpravou mediace v ČR se zaměřením na zákon o mediaci, občanský soudní řád, zákon o zvláštních řízeních soudních a zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Ve třetí kapitole bych se chtěla zaměřit na účastníky mediace, jimiž jsou klienti, děti, mediátor, právní zástupci klientů, soudce a sociální pracovníci OSPOD. Čtvrtá kapitola bude obsahovat souhrn předností mediace oproti soudnímu jednání a v páté kapitole se pokusím navrhnout případné změny aktuální právní úpravy.

Empirická část práce bude věnována samotné analýze přínosu rodinné mediace jejím účastníkům. V této výzkumné části bude využíváno sběru dat, a to ve formě rozhovorů s jednotlivými účastníky řízení z řad zainteresovaných odborníků, za účelem zjištění přínosnosti rodinné mediace jak pro strany sporu, tak pro jejich osobu, na základě jejich osobních zkušeností. Tato data budou následně vyhodnocena a na závěr sumarizují veškeré výsledky a pokusím se vyhodnotit míru efektivnosti aspektů rodinné mediace pro její účastníky.

1 Rodinná mediace

Tato kapitola se zaměřuje na vymezení základních aspektů mediace. Nejprve se budu zabývat mediací jako jedné z metod mimosoudních řešení sporů a následně i přesnějším definováním rodinné mediace. Poté se zmíním o předmětu rodinné mediace, jímž jsou konflikty, principech rodinné mediace a také o multidisciplinární spolupráci v rámci rodinné mediace.

1.1 Mediace jako metoda mimosoudního řešení sporů

Mediace se řadí mezi alternativní metody řešení sporů (Alternative Dispute Resolution). Jedná se o souhrnný pojem pro různé metody a procesy používané k řešení sporů, které jsou alternativou k soudnímu řízení. Cílem těchto metod je dosáhnout dohody, která zohledňuje zájmy obou stran a je všestranně přijatelná.

ADR jsou obecně důvěrné, méně formální a méně stresující než soudní proces. ADR můžou účastníkům ušetřit čas a peníze, podporovat kreativní řešení a zlepšovat vztahy mezi zúčastněnými stranami. ADR nemohou nahradit soudní systém, ale jsou legálně akceptovány jak na mezinárodní, tak na vnitrostátní úrovni, jelikož přispívají k rozmanitosti přístupu občanů ke spravedlnosti a nabízejí různé možnosti k řešení konfliktů.¹

Dle ZoM se mediací rozumí „*postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněných [...] tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody*“. Jedná se o soukromý a dobrovolný proces stran, který mohou účastníci kdykoliv ukončit nebo do něj naopak opakovaně vstupovat a je na jejich uvážení, zda se do něj budou aktivně zapojovat či nikoliv. Mediátor, tedy nestranná osoba, spor nerozhoduje ani nevytváří konečnou podobu řešení, nýbrž strany pouze vede a napomáhá k vyřešení jejich konfliktu.² Účastníci se tedy mohou aktivně zapojit do procesu vyjednávání, hledání dalších možností a utváření konečné dohody, což je účelem celé mediace. Jejím prostřednictvím je možné řešit například otázky týkající se nezletilých dětí, ale na druhou stranu jsou vymezeny záležitosti, především tzv. statusové věci, ve kterých nelze řešit přímo meritum věci, ale mediace zde slouží

¹ HOLÁ, Lenka, HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. *Mimosoudní metody řešení sporů: vysokoškolská učebnice*. Praha: Leges, 2017, s.11-12.

² HÁJKOVÁ, Šárka. In: DOLEŽALOVÁ, Martina a kol. *Zákon o mediaci. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s.10.

pouze jako jakýsi mezistupeň, kdy se využívá kupříkladu pro přípravu dohody o vypořádání majetku apod.³

1.2 Základní charakteristiky rodinné mediace

„Rodina představuje společenství blízkých osob, mezi nimiž existují úzké vazby příbuzenské, psychosociální, emoční, ekonomické a další. V rovině sociální reality je pojem rodiny velmi proměnlivý. Sociální realita rodiny prochází postupnými změnami a pod jejich vlivem se stále znatelněji rozměňuje i tradiční evropské pojetí rodiny a těmto proměnám nutně podléhá také právní regulace rodiny.“⁴ Formy rodinného soužití se tedy časem mění, velké procento manželství končí rozvodem a spousta dětí se rodí mimo manželský svazek, čímž vznikají různá rodinná zázemí, a tak neexistuje jednotná legální definice pojmu rodina.⁵

Rodinnou mediací je dle zákona o mediaci *„mediace, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů“*. V odborné literatuře pak můžeme najít tuto definici v rozvinutější podobě: *„Rodinná mediace se zabývá řešením konfliktů vzniklých ve vzájemném soužití členů rodiny (rodičů, dětí, prarodičů atd.) Rodinná mediace je postup řešení konfliktů v rodinných vztazích za pomoci kvalifikovaného prostředníka, mediátora.“⁶ Právě rodinná mediace je jedním z nejvíce využívaných druhů mediace. Nejčastěji řeší poměry mezi manžely týkající se rozvodu manželství, a to hlavně péči o děti a majtkové poměry. Rodinná mediace se také věnuje problémům vícegeneračního soužití nebo třeba dědickým sporům.⁷*

Cílem rodinné mediace je pomoci účastníkům sporu k nalezení řešení jejich konfliktu a zlepšení jejich vzájemné komunikace tak, aby se sami naučili společně o svých problémech rozmlouvat a hledat jejich řešení, které by bylo vyhovující pro obě strany, a předejít tím zásahu veřejné moci, zakládající se ve zdlouhavém a emočně vypjatém soudním procesu. Výsledkem mediace má být uzavření mediační dohody, která bude sloužit jako podklad pro následné rozhodnutí soudu.⁸

Rodinná mediace se řídí souborem zásad, které pomáhají zajistit spravedlivý, respektující a efektivní proces. Mezi principy mediace můžeme zařadit princip

³ HÁJKOVÁ, Šárka, POTOČKOVÁ, Dana. In: DOLEŽALOVÁ, Martina a kol. *Zákon o mediaci...*, s. 8.

⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II.ÚS 568/06, bod III.

⁵ HOLÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014, s. 57.

⁶ Tamtéž, s. 107-108.

⁷ TRÉLAÛN, Béatrice. *Překonávání konfliktů v rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 115.

⁸ HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace...*, s. 113.

dobrovolnosti, důvěrnosti, nestrannosti a neutrality, neformálnosti a sebeurčení a převzetí zodpovědnosti, orientace na budoucnost, změny soupeření na spolupráci, svobody rozhodování, akceptace odlišností.⁹ Tyto principy jsou zakotveny přímo v § 8 ZoM, kdy je mediátor povinen „*provádět mediaci osobně, nestranně a s náležitou odbornou péčí, respektovat názory stran konfliktu a vytvářet podmínky pro jejich vzájemnou komunikaci a pro nalezení řešení, které zohledňuje zájmy obou stran a které v případě, kdy se předmět konfliktu bezprostředně týká práv nezletilého dítěte, zohledňuje zejména zájem dítěte.*“

Z těchto principů tedy vyplývá, že je mediace dobrovolná, což znamená, že obě strany musí souhlasit s účastí a mají právo proces kdykoli ukončit. Mediace je také důvěrná, a tedy informace sdílené v rámci procesu mediace by neměly být sdíleny s dalšími osobami, pokud s tím obě strany nesouhlasí, ačkoliv zákon povinnost mlčenlivosti vyžaduje pouze u mediátora. Mediátor by měl zůstat v průběhu celého procesu nestranný a nerozhodovat za strany. Jeho úkolem je usnadňovat komunikaci a pomáhat stranám najít vzájemně přijatelné řešení, pomáhat stranám prozkoumat jejich možnosti a dosáhnout vlastní dohody. Z toho vyplývá, že strany mají právo samy činit rozhodnutí, která jsou v jejich nejlepším zájmu. Mediátor pouze pomáhá stranám pochopit jejich možnosti, ale konečné rozhodnutí je na nich. Mediátor také podporuje respekt mezi stranami a povzbuzuje je, aby naslouchaly názorům toho druhého a pomáhá tak vytvářet bezpečné prostředí pro strany ke komunikaci a řešení jejich konfliktu.¹⁰ A právě dodržováním těchto principů může rodinná mediace pomoci stranám řešit konflikty způsobem, který je pro ně ohleduplný, účinný a udržitelný.

1.3 Předmět rodinné mediace

Předmětem rodinné mediace jsou především mezilidské konflikty. Konfliktem je dlouhodobý problém, který vyplynul z hluboce vžitých názorů, které se mohou zdát jako nevyřešitelné a je na mediátorovi a na rozhodnutí klientů, čemu všemu bude potřebné věnovat v průběhu mediace pozornost. Ku příkladu mediace při rozpadu rodiny se bude zaměřovat především na otázky týkající se svěřením dítěte do péče, jeho

⁹ HORÁČEK, Tomáš. Základní principy mediace (z právního i neprávního pohledu). *Bulletin advokacie*, 2013, č. 6, s. 18-21.

¹⁰ SOBOTKOVÁ, Irena. In: HOLÁ, Lenka a kol. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2013. s. 88-90.

kontakty s rodiči či majetkové uspořádání. Předmětem rodinné mediace ale může být také řešení sporů mezi sourozenci, dědictví, osvojení nebo vícegenerační spory.¹¹

V rámci rodiny se jedná o velmi osobní vztahy, které ovlivňují životní spokojenost, jelikož do nich jednotliví rodinní příslušníci investují jak hmotné, tak nehmotné prostředky. Z neuspokojených vztahů pak vznikají spory, které mohou vést až k rozpadu rodiny, zvláště pokud jsou dlouhodobě neřešené. Konflikty v rodinně právních sporech je nutné často řešit prostřednictvím soudního řízení, a to zejména při zajišťování práv a ochrany dítěte.¹²

Konflikty v rámci rodiny můžeme rozdělit na konflikty mezi manžely, mezi rodiči a mezi rodiči a dětmi. Spory v rodině vznikají především z důvodu střetu zájmů jednotlivých členů rodiny¹³ a je nutné rozlišovat konflikty meziskupinové, intraskupinové, interpersonální a intrapersonální, z nichž ty rodinné se řadí nejčastěji mezi konflikty interpersonální, ale je možné, že tyto spory budou zahrnovat také konflikty interpersonální či meziskupinové.¹⁴

Vyřešení rodinných konfliktů může minimalizovat jejich negativní dopad na členy rodiny do budoucna. Zároveň jsou právě rodinné konflikty součástí nejosobnější roviny života člověka a dotýkají se jeho emoční sféry. Je proto na místě, aby osoba napomáhající s urovnáním těchto sporů byla znalá jak práva, tak rodinné psychologie a měla určitou míru empatie.¹⁵ Je třeba si uvědomit, že není nutné veškeré konflikty řešit soudní cestou, a právě mediace může být v rodinných konfliktech velmi užitečná, jelikož na rozdíl od soudního řešení vede ke spolupráci stran a k jejich smírnému východisku, jehož součástí jsou vzájemné kompromisy, nikoliv pouze obhajování vlastních zájmů, které druhé straně nevyhovují.¹⁶

Můžeme rozlišovat mezi rodinnou a rozvodovou mediací, kde zatímco se v rámci rodinné mediace zaměřujeme na řešení konfliktů mezi různými členy rodiny a koncentruje se tedy na celé rodiny, rozvodová mediace se soustředí na rozvodové

¹¹ HOLÁ, Lenka a kol. Rodinná mediace..., s.116.

¹² WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. *Právní rozhledy* [online databáze], 2013, roč. 21, č. 18, s. 618-626 [cit. 8. února 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

¹³ HOLÁ, Lenka a kol. Rodinná mediace..., s. 63.

¹⁴ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. In: HOLÁ, Lenka a kol.: Mediace a možnosti..., s. 18.

¹⁵ HOLÁ, Lenka a kol. Rodinná mediace..., s. 63.

¹⁶ Tamtéž, s. 64.

řízení manželů a jedná se o oblast rodinné mediace, která se může zabývat všemi oblastmi souvisejícími s rozvratem vztahu.¹⁷

¹⁷WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace, právní a sociální..., s. 620.

2 Právní úprava rodinné mediace

V této kapitole se zabývám právní úpravou rodinné mediace, a to pouze v netrestních věcech. Mým cílem je uvést právní předpisy, které se vztahují k rodinné mediaci, a to jak v rámci ČR, tak v rámci EU.

2.1 Aplikace práva EU

EU aktivně podporuje způsoby mimosoudního řešení sporů, včetně mediace. Rodinná mediace je považována za efektivní metodu řešení sporů v jejích členských státech. EU tedy učinila určité kroky k propagaci ADR včetně rodinné mediace s cílem snížit zatížení soudů a poskytnout rodinám rychlejší a méně soupeřivý způsob řešení sporů a také snížit časové i finanční náklady spojené se soudním řízením.

V roce 2000 schválila Rada EU usnesení týkající se podpory alternativních metod pro řešení sporů v občanských a obchodních záležitostech. V roce 2003 přijal Evropský parlament návrh rezoluce, který doporučoval zvýšit využívání mediace v členských státech především prostřednictvím podpory směrnic, etických kodexů a osvědčených postupů, spíše než prostřednictvím legislativních iniciativ. O rok později vydala Evropská komise Zelenou knihu o alternativním řešení sporů v občanskoprávních a obchodních věcech, která ovlivnila praxi mediace v členských státech EU. Tato publikace obsahuje informace o různých otázkách spojených s ADR s cílem dosáhnout jejich harmonizace.¹⁸

Klíčovým dokumentem pro mediaci v civilních věcech je Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech. Tato směrnice požaduje, aby členské státy přijaly opatření na podporu využívání mediace v občanských a obchodních věcech. Cílem směrnice je zajistit, aby rodinná mediace byla přístupná, cenově dostupná a vysoce kvalitní v celé EU.¹⁹

Jedním z cílů směrnice bylo vyrovnat poměry užívání mediace a soudního řízení, nicméně dle usnesení Evropského parlamentu z roku 2017 o provádění Směrnice se mediace stále využívá v méně než 1% soudních sporů.²⁰ V roce 2004 vydala Evropská

¹⁸ BENICHOV, Michal. Mediace v Evropě. *Komorní listy*, 2015, roč. 7, č. IV, s. 48.

¹⁹ SCHELLE, Karel. *Aktuální otázky práva ČR a EU*. 1. vydání. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2010, s. 92.

²⁰ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 12. září 2017 o provádění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech.

komise Evropský etický kodex chování mediátorů, který vytyčil jak by měl mediátor správně vést řízení.

Důležitým krokem k zajištění jednotného právního prostředí v rámci EU je transformace práva EU do práva členských států, což umožňuje právním předpisům EU platit v jednotlivých státech.²¹ Implementace rodinné mediace není v rámci EU jednotná a v jednotlivých zemích se liší. Některé členské země, mají dobře zavedený systém rodinné mediace, zatímco některé jiné země mají tento institut méně rozvinutý a nemusí mít ve svém právním řádu zakotvené např. nařizování mediace. Rodinná mediace se v rámci Unie řídí vnitrostátními zákony a předpisy, konkrétní pravidla se tak mohou v jednotlivých státech lišit.²²

Směrnice byla základním pilířem harmonizačního procesu v rámci států EU. Různé státy ovšem pojaly implementaci této směrnice v různém měřítku. Členské státy dostaly možnost aplikovat Směrnici na úpravu mediace v rámci vnitrostátního práva. Jedná se ovšem o přeshraniční spory, tedy spory, ve kterých strany pocházejí z vícero členských států. V ČR se tato směrnice promítla do několika zákonů. U některých muselo dojít k jejich změně, ale také dala vzniknout samostatným zákonům, kterým je ZoM, jenž se vztahuje na všechny druhy mediace a nerozlišuje mezi vnitrostátní, přeshraniční či mezinárodní mediací, ale také vyhláška č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora.²³

2.2 Právní úprava v České republice

Rodinná mediace není v českém právním řádu specificky upravena, proto se v této podkapitole budu zabývat zákony, které upravují mediaci obecně.

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů upravuje proces klíčové aspekty mediace. Zahrnuje např. definici základních pojmů, postup při zahájení, odmítnutí a ukončení mediace, vytváření mediační dohody, odpovědnost mediátora, povinnost mlčenlivosti, odměny a náhrady nákladů mediace a mnoho dalšího.

²¹ HOLÁ, Lenka, URBANOVÁ, Martina a kol. *Právní a sociální aspekty mediace v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 51-52.

²² SCHELLE, Karel. *Aktuální otázky práva ČR a EU*. 1. vydání. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2010, s. 92.

²³ HOLÁ, Lenka, URBANOVÁ, Martina a kol. *Právní a sociální aspekty...*, s.73.

Vyhláška č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora kterou vydalo MS ČR. Jedná se o prováděcí předpis, tzn. že účelem této vyhlášky je provedení některých ustanovení zákona o mediaci.

Ustanovení zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů upravují schválení mediační dohody soudem, možnost využití mediace, nařízení prvního setkání se ZM, přerušování řízení a běh lhůt, odměnu mediátora za nařízené setkání, nepřipustnost odvolání proti nařízenému prvnímu setkání.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů informuje o možnostech uložení účasti na mimosoudním smířčím a mediačním jednání, dále upravuje nařízení prvního setkání s mediátorem či náhradu odměny mediátora.

Zákon č. 359/1999 o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů stanovuje možnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností uložit povinnost účastnit se prvního setkání se ZM a zároveň určuje, že se osoba odpovědná za výchovu dítěte dopustí přestupku nesplní-li povinnost účastnit se prvního setkání s mediátorem.

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů stanovuje, že advokátní komora zajišťuje vzdělání v oblasti mediace a také zkoušky mediátorů dle zákona o mediaci. § 49b se pak zaměřuje na kárná provinění.

Vyhláška č. 197/1996 Sb., kterou se vydává zkušební řád pro advokátní zkoušky a uznávací zkoušky (advokátní zkušební řád).

Dle § 5 odst. 2 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů je činnost notáře neslučitelná s jinou výdělečnou činností. Toto ustanovení ovšem taxativně stanovuje i výjimky z tohoto zákazu, mezi kterými je uveden i výkon činnosti zapsaného mediátora.

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů umožňuje vykonávat činnost mediátora i jiným osobám než ZM. Mediace spadá do živnosti volné, ke které není potřeba žádného zvláštního oprávnění.

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů v příloze stanoví výši soudního poplatku za schválenou mediační dohodu uzavřenou dle zákona o mediaci.

Zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů stanovuje v příloze výši poplatku za žádost o zápis do seznamu mediátorů.

Právní úprava v ZoM

Tento zákon schválil Parlament ČR v roce 2012, účinnosti nabyl 1. září 2012 a přinesl mnoho změn. Jak bylo již zmíněno, tento zákon se vztahuje na všechny druhy mediace. Specifická úprava rodinné mediace v ČR není. Tato kapitola bude zaměřena pouze na některé aspekty zmíněné v tomto zákoně, neboť není možné se zaměřením této diplomové práce zmínit vše.

ZoM přinesl pojem „zapsaný mediátor“. Oproti dřívějšímu, kdy mohl být mediátorem na základě živnostenského oprávnění kdokoli, kdo splnil podmínky pro získání volné živnosti, může být ZM pouze osoba, která je v seznamu vedeném MS. Taková osoba pak musí splňovat stanovené podmínky jako je magisterské vysokoškolské vzdělání, bezúhonnost, způsobilost k právním úkonům či splnění zkoušky mediátora.²⁴ Mediáci mohou však i nadále vykonávat i mediátoři nezapsaní v seznamu MS.

V § 9 odst. 1 je uvedeno: *„Mediátor je povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s přípravou a výkonem mediace, a to i po vyškrtnutí ze seznamu. To platí i v případě, že nebyla uzavřena smlouva o provedení mediace.“* Dle stanoviska MS je toto ustanovení významné především z důvodu jakési garance zajištění dostatečné důvěrnosti mezi mediátorem a stranami sporu. Současně se tato povinnost vztahuje pouze na mediátora, nikoliv strany sporu z důvodu, aby nevznikaly stranám překážky pro domáhání se jejich práv u soudu nebo jiného orgánu.²⁵

Dle § 10 odst. 3 náleží mediátorovi odměna stanovená prováděcím předpisem, jímž je vyhláška MS č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora. Tato částka činí 400 Kč za každou započatou hodinu a pokud není sjednáno jinak, hradí ji strany sporu rovným dílem. Za účastníka osvobozeného od poplatků hradí odměnu mediátorovi stát.

²⁴ KUNZ, Oto. *Odstraňování sporů*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2019, s. 69

²⁵ Stanovisko k otázce povinnosti mlčenlivosti ve smyslu § 9 zákona o mediaci [online]. justice.cz [cit. 10. července 2023]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/vykladova-stanoviska-a-cinnost-pracovni-skupiny-k-mediaci1?clanek=stanovisko-ministerstva-spravedlnosti-k-otazce-povinnosti-mlcenlivosti-mediatora-ve-smyslu-ust-9-zakona-o-mediaci>.

Právní úprava v OSŘ

V rámci tohoto zákona je podstatné zmínit především úpravu ohledně nařízení prvního setkání se ZM, dále ustanovení o povinnosti informování soudem ohledně mediace, ustanovení o mediační dohodě a také o nákladech prvního setkání se ZM.

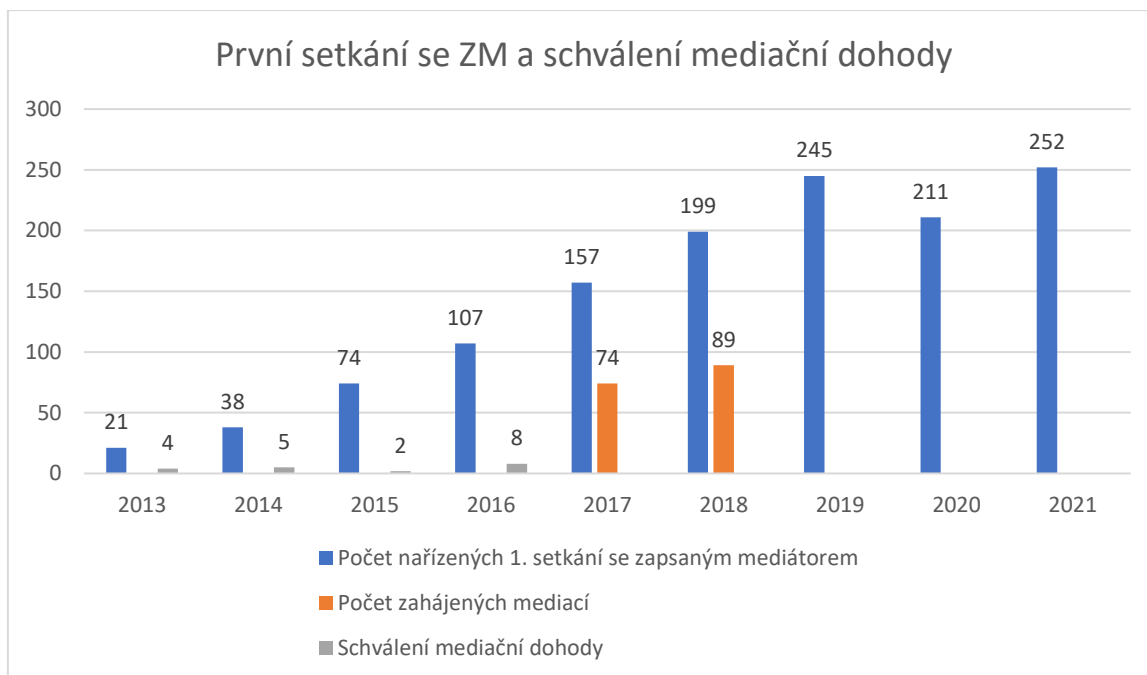
V § 67 odst. 2 se uvádí že o schválení mediační dohody, uzavřené dle tohoto zákona rozhoduje soud. *„Účelem mediační dohody je upravení sporných práv a povinností mezi stranami konfliktu, ale jelikož dohoda není exekučním titulem, v souvislosti s přijetím ZOM byl § 67 doplněn o odstavec 2, který zároveň soudu stanovuje pořádkovou lhůtu 30 dnů od zahájení smírčího řízení pro rozhodnutí o tom, zda mediační dohodu schvaluje.“*²⁶

Dle § 99 odst. 1 je povinností soudu, aby usiloval o smír mezi účastníky, má s nimi věc probrat, včetně stanovisek Nejvyššího soudu a doporučit jim některou z možností smírného vyřešení sporu. Konkrétně se toto ustanovení zmiňuje právě o mediaci, na možnost jejíhož využití by měl předseda senátu účastníky upozornit, pokud je to s ohledem na povahu věci vhodné. K informovanosti ohledně mediace se vztahují také usnesení § 114a odst. 2 písm. b) a také § 114c odst. 3 písm. c).

Prostřednictvím OSŘ je soudům umožněné účastníkům nařídit první setkání se ZM, a to na základě ustanovení § 100 odst. 2. Soudu je zde umožněno, aby účastníkům uložil povinnost k setkání se ZM a současně přerušil řízení až na dobu tří měsíců. *„O nařízení mediace a o přerušení řízení následkem nařízené mediace soud rozhoduje jediným usnesením, vůči němuž není odvolání přípustné (§ 202 odst. 1 OSŘ). Po uplynutí doby určené pro mediaci soud v řízení pokračuje, aniž by musel vydávat usnesení o pokračování řízení. Výběr mediátora ze strany soudu je ze své povahy opatřením, nikoliv rozhodnutím.“*²⁷ Soudce může účastníkům toto setkání nařídit i v přípravném jednání, a to na základě ustanovení § 114c odst. 3 písm. d).

²⁶ SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 223.

²⁷ SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 343.

Graf č. 1 – První setkání se ZM, počet zahájených mediací a schválení mediační dohody. Zdroj dat: MS ČR.²⁸

Podle ustanovení § 137 odst. 1 patří mezi hotové výdaje účastníků také odměna pro mediátora podle zákona o mediaci za první setkání s mediátorem dle § 100 odst. 2 OSŘ za účastníka, který je osvobozen od soudních poplatků hradí dle ustanovení § 140 odst. 3 stát. Soud náhradu nákladů řízení ovšem nemusí takovémuto účastníkovi přiznat, pokud se bez vážných důvodů odmítne nařízeného prvního setkání s mediátorem zúčastnit.

Právní úprava v ZŘS

Dle tohoto zákona má soud vést účastníky řízení k nalezení smírného řešení a informovat je o možnostech mediačního jednání.²⁹

Ustanovení § 474 ZŘS může být v kontrastu s § 100 OSŘ, neboť každý z těchto předpisů má na nařízení mediace trochu jiný pohled. Současně může být toto ustanovení v rozporu i s jedním ze základních principů mediace, jímž je dobrovolnost. Toto ustanovení uvádí, že soud může rodičům nařídit účast na mediačním jednání na dobu až tří měsíců. K tomuto ustanovení vydalo MS výkladové stanovisko, dle kterého je nutné „*institut uvedený v § 474 odst. 1 (potažmo § 9 ZŘS), používající pojem*

²⁸ Data v grafu nejsou úplná, neboť MS nezveřejňuje každý rok stejné druhy údajů ohledně mediace.

²⁹ § 9 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

*mediační jednání, třeba vykládat v režimu nařízeného prvního setkání se zapsaným mediátorem ve smyslu § 100 odst. 2 OSŘ; mediace (i rodinná mediace) je vždy dobrovolná – její započítí je založeno vždy a pouze na vůli stran, a nemůže být proto nařízena soudem. Soud má v této souvislosti pro vedení řízení k dispozici jediný procesní nástroj a tím je institut nařízeného prvního setkání se zapsaným mediátorem.*³⁰ V obdobném smyslu se vyjadřuje i ustanovení § 503 odst. 1 písm. a): „*Je-li to účelné, může soud tomu, kdo neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o péči o nezletilé dítě, popřípadě o úpravě styku s ním anebo rozhodnutí o navrácení dítěte, nařídit první setkání s mediátorem v rozsahu 3 hodin.*“

Právní úprava v ZSPOD

Tento zákon stanovuje postup státu v případě poskytování pomoci dětem a jejich rodičům s důrazem na ochranu práv dítěte, podporu jeho pozitivního vývoje, ochranu oprávněných zájmů dítěte a obnovu narušených rodinných vztahů. Dle § 4 tuto ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany dětí.

Na základě § 12 odst. 1 písm. c) „*Obecní úřad obce s rozšířenou působností může uložit rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, pokud rodiče nevyužili možnosti odborné poradenské pomoci potřebné k překonání problémů rodiny a k odvrácení umístění dítěte do náhradní péče nebo nedbali na doporučení spolupracovat s pověřenými osobami, poskytovateli odborných poradenských služeb nebo mediátorem.*“ Na základě ustanovení §13 odst. 1 písm. d) má obecní úřad obce s rozšířenou působností možnost uložit rodičům či dítěti povinnost zúčastnit se prvního setkání se ZM v rozsahu tří hodin. Podle ustanovení § 59a odst. 1 písm. a) pokud tuto povinnost rodič poruší, dopustí se tím přestupku. Za to mu může být uložena pokuta do výše 20.000 Kč.

³⁰Stanovisko k aplikaci ust. § 474 odst. 1 z.ř.s. [online], justice.cz, 9.12.2019 [cit. 17.2.2023]. Dostupné z:<https://justice.cz/web/msp/vykladova-stanoviska-a-cinnost-pracovni-skupiny-k-mediaci1?clanek=vykladove-stanovisko-k-ust-474-odst-1-z-r-s->

3 Účastníci mediace

Tato kapitola se bude zabývat účastníky rodinné mediace, jimiž jsou především osoby, které se potýkají s rodinnými konflikty a prostřednictvím mediace se snaží své rozpory vyřešit a dosáhnout dohody za pomoci mediátora. Účastníky můžeme rozdělit na přímé a nepřímé, kteří budou blíže rozebráni v následujících podkapitolách.

Přímými účastníky rodinné mediace jsou klienti a mediátor, tedy osoby, které se přímo účastní mediačního jednání. Mezi klienty řadíme členy rodiny, partnery, manžele, bývalé manžele, osoby, které jsou rodinným konfliktem dotčeny, a také děti, které jsou specifickými účastníky rodinné mediace.³¹ Za nepřímé účastníky jsou považovány subjekty, které však do samotného jednání nevstupují, ale mohou do jisté míry ovlivnit její proces. Mezi takové účastníky řadíme např. soud, OSPOD státní zastupitelství.³² Specifičtí zde jsou dle mého názoru právní zástupci stran neboť ti se mediace většinou neúčastní, čímž by se řadili mezi nepřímé účastníky, nicméně stále přibývá případů, kdy jsou mediaci přítomni a tím pádem splňují kritérium přímé přítomnosti u mediačního jednání. V rámci této práce jsou advokáti zařazeni jako nepřímí účastníci.

3.1 Přímí účastníci

Jak již bylo řečeno, základními účastníky rodinné mediace jsou osoby, které se potýkají s rodinnými konflikty a snaží se najít jejich řešení, jedná se tedy o vyřešení sporu mezi těmito účastníky. Účastníci musí být ovšem ochotni komunikovat a spolupracovat s mediátorem, aby mohl být proces mediace úspěšný. Neutrální třetí stranou je zde mediátor, který pomáhá přímým účastníkům nalézt společné řešení.

Role klientů při rodinné mediaci je klíčová, protože jsou to často právě rodiče, kteří mají hlavní zodpovědnost za výchovu a péči o děti a zároveň jsou často hlavními účastníky konfliktů v rodině.

Od klientů se očekává, že se aktivně zapojí do mediace a budou otevření spolupráci na řešení jejich sporu. Je také důležité, aby přijali odpovědnost za své jednání a projeví ochotu podílet se na výsledné dohodě. Klíčová je také jejich schopnost naslouchat a vyjadřovat se s respektem k názorům druhé strany. Role mediátora zde spočívá právě v usměrňování komunikace mezi rodiči, tak aby si

³¹ WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace, právní..., s. 621.

³² HOLÁ, Lenka a kol. Rodinná mediace..., s.146.

dokázali lépe porozumět a vyjádřit své potřeby. Klienti by tedy měli být otevření dohodě a hledání řešení.

Rodiče mají ale také odpovědnost za péči o své děti a jejich blaho. Při rodinné mediaci je tedy důležité, aby rodiče brali při hledání řešení v úvahu potřeby svých dětí. Mediátor může rodičům pomoci zaměřit se na společné cíle a porozumět tomu, jak jejich rozhodnutí ovlivní děti.³³

Role mediátora spočívá v zajištění efektivního a vyváženého procesu, ve kterém se snaží stranám pomoci dosáhnout dohody a vyřešit jejich spor. Jedná se o neutrální a nestrannou osobu, jejíž úkolem je usměrňovat a podporovat komunikaci mezi stranami.

Zákon o mediaci garantuje postavení mediátora pouze osobě označené jako „zapsaný mediátor“. Toto oprávnění je zakotveno také ve vyhlášce o zkouškách a odměně mediátora. Pro zapsání do seznamu mediátorů je nutné, aby byla daná osoba bezúhonná, svéprávná, měla vysokoškolské magisterské vzdělání a složila odbornou zkoušku, kterou realizuje MS.³⁴

Kromě ZM mohou v ČR působit v oblasti mediace také jiné subjekty, jimiž mohou být fyzické či právnické osoby, které nejsou vedeny v seznamu mediátorů a vykonávají tuto činnost na základě živnostenského oprávnění, přičemž kvalita a účinky mediace vedené takovými osobami nejsou státem garantovány. Soud dále nemůže účastníkům nařídít setkání s nezapsaným mediátorem a také nedochází ke stavění běhu promlčecích lhůt. Celkově nejsou zákonem stanovena pravidla pro vedení takovéto mediace či pro jejich odměňování.³⁵

3.2 Nepřímí účastníci

Nepřímými účastníky rodinné mediace jsou osoby, které se neúčastní přímo mediačního jednání, ale jejichž úkony mohou průběh tohoto jednání ovlivnit. Mohou být také o výsledcích mediace informováni a jejich názory mohou být brány v úvahu při tvorbě dohody.

Mezi nepřímé účastníky lze zařadit i právní zástupce stran, neboť v rámci ČR stojí ve většině případů doposud spíše mimo mediační řízení. V případě, že se právní

³³VRAŠTILOVÁ, Nikol. Cochemská praxe v ČR. *Právní rozhledy* [online databáze], 2022, roč. 30, č. 11, s. 391-399 [cit. 12. října 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

³⁴HOLÁ, Lenka, URBANOVÁ, Martina a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 29-30.

³⁵HÁJKOVÁ, Šárka, POTOČKOVÁ, Dana. In: DOLEŽALOVÁ, Martina a kol. *Zákon o mediaci...*, s. 8.

zástupci mediačního řízení účastní, považují jejich úlohu v něm spíše za podpůrnou, a to především zaměřenou na právní poradenství. Úlohou právních zástupců stran sporu je hájit zájmy svého klienta, nicméně je nutné vzít v potaz odlišnosti mediace a soudního řízení. Advokáti mohou mít v procesu mediace významnou roli, neboť i kdyby se neúčastnili mediace přímo, stále mohou ovlivnit názor svého klienta, doporučit či nedoporučit mu účast na mediaci.

Advokát by měl v rámci mediace poskytovat svému klientovi právní rady a informace ohledně jeho práv a povinností, stejně jako ho informovat o možných důsledcích jeho rozhodnutí, a to jak ohledně procesu mediace, tak ohledně návrhů, které jsou v rámci mediace uskutečňovány. Stejně tak může advokát zastávat jakousi podpůrnou roli pro mediátora, který by neměl právní vzdělání a klienty za něj seznámit s právními předpisy a napomocť tak k úspěšnému průběhu mediace. Advokát může také pomoci klientům sestavit a vyjednat dohodu na základě jejich potřeb a zájmů. Může poradit ohledně obsahu dohody, aby byla z právního hlediska správná.³⁶

Je i na mediátorovi, kolik prostoru advokátovi poskytne, zda bude preferovat aktivní zapojování advokáta či nikoliv. V každém případě je ale podstatné, aby jak mediátor, tak právní zástupci, chápali svou roli v procesu mediace.³⁷

Dalším nepřímým účastníkem rodinné mediace je soudce, který představuje, stejně obdobně jako mediátor, nestranný a nezávislý subjekt a který má pravomoc nařídít účastníkům první setkání se ZM dle § 100 OSŘ. V takovém případě by to měl být právě soudce, kdo bude dostatečně obeznámen s funkcí mediace a skrz to předloží účastníkům řízení vysvětlení toho, co mohou od mediace očekávat, potažmo je motivuje k tomu, aby se jí chtěli následně zúčastnit ze své vlastní vůle.

Nařízení mediace záleží na vůli daného soudce a na jeho uvážení, zda je vhodné a přínosné účastníkům mediaci nařídít v konkrétním případě. Stěžejní schopností soudce v těchto případech, je právě dovednost dokázat rozlišit vhodné případy pro mediaci od těch nevhodných.³⁸

Posledními nepřímými účastníky, které je v rámci této práce nutné zmínit, jsou sociální pracovníci OSPOD. Rozpad rodiny má totiž velký vliv na děti³⁹ a právě prostřednictvím sociálních pracovníků OSPOD stát garantuje ochranu zájmů dětí.

³⁶ POTOČKOVÁ, Dana. Advokáti ve světě mediace. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 6, s. 36.

³⁷ HOLÁ, Lenka, URBANOVÁ, Martina a kol. *Mediace v praxi...*, s. 41.

³⁸ HOLÁ, Lenka, URBANOVÁ, Martina a kol. *Mediace v praxi...*, s. 38.

³⁹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Průvodce rodinnou mediací*. Praha: Portál, 2016, s. 193-194.

Kromě toho, že má být objektivním pozorovatelem a prošetřovat poměry v rodině, je pracovník OSPOD také kolizním opatrovníkem, hájícím zájmy nezletilých dětí.⁴⁰ OSPOD má také možnost doporučit rodičům další odbornou pomoc, jako např. mediaci či rodinnou terapii. Už je ovšem pouze na rodičích zda těchto služeb využijí. OSPOD má však dle ZSPOD pravomoc rodičům využití odborné pomoci nařídit, a to v případě, že jejich problémy v komunikaci přetrvávají.⁴¹

Multidisciplinární spolupráce v rodinné mediaci

Jedná se o přístup, který zahrnuje spolupráci různých odborníků z různých oborů, kteří se podílejí na procesu rodinné mediaci. Tento přístup je zaměřen na poskytování komplexní péče a podpory rodinám v konfliktních situacích.

Spolupráce různých profesionálů také zvyšuje šance na dosažení dohody. Tato spolupráce obvykle zahrnuje rodinné mediátory, právníky, psychology, sociální pracovníky, nebo další odborníky v závislosti na potřebách rodiny. Každý z těchto odborníků přináší své unikátní dovednosti a znalosti.

Multidisciplinární tým může lépe porozumět různým aspektům rodinného konfliktu. Každý člen rodiny může mít specifické potřeby a multidisciplinární tým na ně může lépe reagovat a poskytnout péči, která je přizpůsobena konkrétní situaci. Je důležité, aby tým spolupracoval efektivně a měl jasné role, aby mohl úspěšně pomoci rodinám řešit jejich problémy.⁴²

Modelem interdisciplinární spolupráce je Cochemská praxe. Jedná se o způsob řešení rozvodů a péče o děti, který se zaměřuje na interaktivní a flexibilní spolupráci všech zúčastněných profesí, včetně soudců, advokátů a dalších odborníků. Tento model je pojmenován po německém městě Cochem, kde byl poprvé použit a jeho podstatou je koordinovaná interdisciplinární spolupráce odborníků.⁴³

Cochemský model se snaží vést rodiče k uzavření dohody ohledně péče o děti, což výrazně zkracuje délku soudního řízení. Jeho cílem je minimalizovat konflikty mezi

⁴⁰Tamtéž, 194-195.

⁴¹VRAŠTILOVÁ, Nikol. Cochemská praxe..., s. 393.

⁴²ROGALEWICZOVÁ, Martina. In: ROGALEWICZOVÁ, Martina, CIRBUSOVÁ, Martina. *Cochemská praxe v České republice*. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.- 15. 5. 2015 v Brně. Brno: Tribun, 2015, s. 6-9.

⁴³STAWARITSCH, Adam. *Markéta Nováková: „Cochemský model neumí řešit všechno, jedná se však o zásadní prevenci pro většinu rodinněprávních soudních sporů“* [online]. iurium.cz, 31. března 2018 [cit. 10. října 2023]. Dostupné z: <https://www.iurium.cz/denik/denik-rozhovory/serial-cochemska-praxe-cochemsky-model-neumi-resit-vsechno-jedna-se-vsak-zasadni-prevenci-vetsinu-rodinnepravnich-soudnich-sporu-rika-marketa-novakova>.

rodiči a zajistit, aby byly zohledněny potřeby a zájmy dětí. Tento model je považován za úspěšný přístup k řešení rozvodových sporů a je využíván v různých zemích, včetně ČR. Pomáhá rodičům najít společné řešení a podporuje jejich aktivní účast při rozhodování o péči o děti.⁴⁴

3.3 Děti jako účastníci rodinné mediace

Jedním ze zvláštních rysů rodinných sporů, ve kterých jsou i děti, je to, že rodiče jsou uzavřeni ve vztahu, kde je každý závislý na spolupráci s tím druhým. Tato vzájemná soudržnost bude pravděpodobně dosahovat větší intenzity než v jiných mediačních sporech, jelikož společné zájmy stran, tedy zejména jejich děti, budou pravděpodobně považovány za důležitější než to, která ze stran má pravdu.⁴⁵

Dle čl. 1 Úmluvy o právech dítěte se dítětem rozumí „každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“ A právě nezletilých dětí, které často v rodinné mediaci vystupují se může dotýkat výsledná dohoda jejich rodičů, z mediace vzešlá.

Dítě se stává přímým účastníkem konfliktu ve dvou situacích, a to v případě, kdy se konflikt mezi rodiči dítěte bezprostředně dotýká nebo v situaci, kdy je dítě přímo v pozici jednoho z účastníků sporu, a to například pokud se chce emancipovat. V takovém případě je dítě přímo jednou ze stran, která spoluurčuje obsah mediační dohody a je tedy nezbytné, aby mohlo vyjádřit svůj názor.⁴⁶

Při rodinné mediaci je blaho a nejlepší zájem dětí často hlavní prioritou, a tak by nemělo být dítě považováno za objekt, o kterém by rozhodovali ostatní, ale je nutné jej nechat vyjádřit svůj názor v záležitostech, které se ho přímo dotýkají. Potřeby a obavy dětí je žádoucí během procesu mediace řešit v bezpečném a podpůrném prostředí. Díky mediaci lze zajistit uplatnění zájmů a potřeb dítěte v rodičovském rozhodování, jelikož se jedná o jeden ze základních principů rodinné mediace.⁴⁷

⁴⁴ VRAŠTILOVÁ, Nikol. Cochemská praxe..., s. 397.

⁴⁵ ROBERTS, Marian. *Mediation in family disputes: principles of practice*. 3rd ed. Aldershot: Ashgate, 2008, xiii, s. 35-36.

⁴⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy [online databáze]*, 2019, č. 13-144, s. 470-477 [cit. 23. února 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁴⁷ Tamtéž, s. 470.

Hlavním pramenem principu nejlepšího zájmu dítěte je právě Úmluva o právech dítěte.⁴⁸

Podílení se dětí na rozhodování o skutečnostech, které se jich týkají, lze rozdělit na 4 stupně. V první fázi se jedná o informování dítěte, ve druhé má právo vyjádřit svůj názor, třetí úroveň znamená možnost pro dítě svým názorem ovlivnit rozhodnutí rodičů a nejvíce významným stádiem je, pokud je pro samotné rozhodnutí určující právě vyjádření dítěte.⁴⁹

Právo dítěte být slyšeno je upraveno jak na vnitrostátní úrovni, tak na úrovni mezinárodní a jedná se o tzv. participační právo dítěte, které dítěti přisuzuje právo na informace ohledně skutečností, které se ho dotýkají a také právo vyjádřit svůj názor.⁵⁰ Dle nálezu Ústavního soudu „...*pro dítě je právo na slyšení důležité v tom, že mu dává pocítit, že není objektem a pasivním pozorovatelem událostí, ale že je důležitým subjektem práva a také účastníkem řízení. Je třeba zabránit situacím, kdy je dítě považováno za pouhý objekt, o kterém rozhodují jiní.*“⁵¹

Účast dítěte na mediaci je potřeba pořádně zvážit. Je nutné vzít v úvahu věk dítěte, jeho rozumovou a mravní vyspělost, schopnost chápat podstatu mediace, emoční vyspělost či způsobilost vyjadřovat své potřeby, přicházet s návrhy a řešeními a jeho zájem zúčastnit se procesu. Dle Holé děti potřebují vědět, že se mohou spolehnout na své rodiče, že budou dělat správná rozhodnutí, nemohou se jim klást otázky, které je nutí vybrat si mezi svými rodiči, znají své potřeby, ale nejsou schopné objektivně posoudit své zájmy, bojí se trestu, do jisté míry dokáží odhadnout, co si každý z jeho rodičů přeje a podle toho svá přání pozměňovat a také nechtějí své rodiče zklamat.⁵²

Pokud dítě samo o účast na mediaci neprojevuje zájem, je důležité respektovat jeho přání, už jen z důvodu, že mediace má být dobrovolným procesem a účast na ní by tedy měla být založena na informovaném souhlasu.⁵³

⁴⁸ Úmluva o právech dítěte a související dokumenty [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016 [cit. 17. března 2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

⁴⁹ ALDERSON, Priscilla. *Young Children's Rights: Exploring Beliefs, Attitudes, Principles and Practice*. London-Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2008, s. 91–92.

⁵⁰ KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej. Slyšení dítěte v rámci rodinné mediace. *Právní rozhledy* [online databáze], 2014, roč. 21, č. 10, s. 353-358 [cit. 16. dubna 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 38.

⁵² HOLÁ, Lenka a kol. Rodinná mediace..., s. 152-153.

⁵³ ČAMDŽICOVÁ, Sabina. Posílení role nezletilého v řízeních péče soudu o nezletilé. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online], 2019, roč. 27, č. 2, s. 243-261. [cit. 30. dubna 2023]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/9431>.

4 Efekty rodinné mediace

V této kapitole se budu zabývat přínosy rodinné mediace pro její účastníky, jelikož řešení sporů prostřednictvím mediace může být nejen efektivní, ale také pohodlnější a v některých případech i vhodnější. Naopak ale může přinášet i nějaká úskalí oproti soudnímu řízení.

Mediace nabízí několik výhod jako například to, že je často rychlejší a také levnější než soudní řízení, umožňuje stranám najít kompromis, který jim bude nejlépe vyhovovat a nespoléhat se na rozhodnutí třetí osoby. Umožňuje tedy stranám převzít kontrolu nad průběhem mediace a výsledkem jejich sporu. Jedná se o důvěrný proces, který může pomoci chránit citlivé rodinné informace před zveřejněním. Pomáhá stranám také efektivně komunikovat, což může zlepšit jejich vztah a vyřešit konflikty. Jedná se současně o dobrovolný proces, strany se tedy mohou rozhodnout, zda se mediace zúčastní, případně jestli v ní budou dále pokračovat a snažit se společně najít řešení jejich sporu.⁵⁴

4.1 Přínosy rodinné mediace

Oproti konvenčním metodám může tedy mediace poskytnout řadu výhod při řešení rodinných sporů, a to především pokud se jedná o děti. V mediaci totiž rozhodnutí činí ti, kterých se přímo týká a musí s jeho důsledky žít. Toto zachování kontroly stran nad jejich vlastními záležitostmi jim může pomoci při obnově jejich důstojnosti a sebeúcty. Při soudním řešení sporu může pro strany být naopak úlevou, že odpovědnost a jakési břemeno rozhodování za ně přebírá někdo jiný, nicméně toto sebou přináší i určitá omezení v podobě závislosti na rozhodnutí třetí strany, se kterým se účastníci nakonec nemusí ztotožňovat.⁵⁵ Oproti tomu mediační dohodu uzavírají spolu strany dobrovolně na základě jejich konsensu a tak je pravděpodobnější, že ji budou dodržovat spíše než rozhodnutí soudu, neboť by pro ně měla být vzhledem k oboustrannému souhlasu uspokojivější. Soudce totiž posuzuje skutkový stav věci s její hmotněprávní stránkou a následně případ podřadí pod příslušnou právní normu. Oproti tomu mediace je o hledání a vypracování řešení, které by zohledňovalo zájmy obou stran. Mediátor pomáhá stranám navázat konstruktivní komunikaci, ale sám

⁵⁴ HÁJKOVÁ, Šárka. In: DOLEŽALOVÁ, Martina. *Zákon o mediaci...*, s. 11.

⁵⁵ ROBERTS, Marian. *Mediation in family disputes: principles of practice*. 3rd ed. Aldershot: Ashgate, 2008, s. 33-35.

neovlivňuje obsah dohody mezi stranami, pouze se snaží stranám usnadnit cestu k jejich vlastnímu rozhodnutí a nalezení vhodného řešení pro obě strany sporu.⁵⁶

Mediace je zaměřená na budoucnost, což znamená, že zpětné zjištění všech okolností konfliktu není nejpodstatnější a neexistují zde žádná pravidla pro dokazování. Stačit by mělo, pokud si strany dostatečně uvědomují rozměr a důvody konfliktu mezi nimi. Strany si ovšem mohou předávat vzájemně dokumenty, které budou považovat za nezbytné. Podstatou tohoto jednání ovšem není zjištění skutkového stavu nýbrž lepší pochopení podstaty sporu.⁵⁷

Mediace je také důvěrná, takže na rozdíl od soudního řízení zůstávají informace týkající se průběhu mediace nezveřejněny a také nemůže být k mediaci připuštěna žádná třetí strana, pokud s účastí takové osoby strany sporu nesouhlasí. Jedná se tedy o zcela diskrétní proces.⁵⁸

Dále se dá mediace označit za neformální, jelikož si strany samy určují, jakým způsobem bude probíhat a kterých záležitostí se bude týkat. Navíc ji lze přizpůsobit potřebám stran dle jejich uvážení. Toto je možné díky tomu, že mediace nemá pevná pravidla tak, jako tomu je u soudního řízení.⁵⁹ Navíc může být mediace přínosná pro strany sporu i v případě, kdy nebylo dosaženo dohody mezi klienty, jelikož mohla alespoň stranám zajistit lepší příležitost pro vzájemnou komunikaci.⁶⁰

Mediace by měla být pro strany sporu také méně finančně náročná, neboť zde není nutné platit za služby advokátů a současně odměnu mediátora hradí klienti společně rovným dílem.

Mediace také může naplňovat určité psychologické a etické požadavky, na rozdíl od soudního procesu, který se řídí především právními normami. Mediace tedy umožňuje stranám definovat své zájmy a problémy podle svých vlastních podmínek a zahrnout do nich to, co je pro ně důležité například emocionálně, ačkoliv z právního hlediska by to bylo irelevantní.⁶¹ V počáteční fázi mediačního procesu se často projevují silné emoce. Je důležité, aby klienti měli možnost tyto emoce vyjádřit, což

⁵⁶ RISKIN, Leonard. *Mediace aneb Jak řešit konflikty*. Praha: Pallata, 1997, s. 126.

⁵⁷ SHTEFAN, Anna, PRYTYKA Yurii. Mediation in the EU: Common characteristics and advantages over litigation [online]. InterEULawEast, vol. 2, br. 2, 2021. s. 186 [cit. 4. května 2023]. Dostupné z: <https://hrcak.srce.hr/file/392857>

⁵⁸ Tamtéž, s. 187-188.

⁵⁹ Tamtéž, s. 176.

⁶⁰ ROBERTS, Marian. *Mediation in family...*, s. 36.

⁶¹ FOLBERG, Jay, Ann L. MILNE a Peter SALEM, ed. *Divorce and family mediation: models, techniques, and applications*. New York, N.Y.: Guilford Press, c2004, xvi, s. 243.

může napomoci snížení napětí a zlepšení soustředění se na podstatu konfliktu. Emocionální prožívání je také spojeno s odhalováním vlastních postojů, zájmů, potřeb, hodnot a motivů. V mediaci je tedy žádoucí, aby strany byly schopny otevřeně hovořit o těchto aspektech a úkolem mediátora je vytvořit k tomuto bezpečné prostředí.⁶² Mediace se tedy zaměřuje na práci s emocemi a jejich řízení, aby se strany mohly soustředit na konstruktivní a spolupracující přístup k řešení konfliktu. Možnost vyjádřit emoce může být oproti soudnímu jednání tedy výhodou, nicméně je stále nutné její množství korigovat, jelikož předmětem mediace má být především racionální rozhodování.⁶³

Mediace je mimořádně vhodná také pro vyjednávání týkající se dětí, kde se budoucí opatření musí určovat ještě v průběhu dalších let. Mediace se oproti soudnímu řízení, které se zaměřuje spíše na události z minulosti, o kterých si soudce činí úsudek z hlediska právních norem, soustředí spíše na budoucnost. Mediace tedy není jen o vyřešení momentálního sporu, ale také může sloužit k tomu, aby se strany naučily spolu lépe a efektivněji komunikovat a zvládnout sami mezi sebou vyřešit budoucí neshody a upravovat podmínky, např. pro péči o dítě, dle okolností. Proces mediace může usnadnit přímou komunikaci a její důvěrnost, přičemž obojí může snížit nedorozumění a konfliktnost situace a naopak napomocť spolupráci mezi klienty, čímž lze docílit rychlejšího vyřešení sporu s menšími náklady.⁶⁴

Zapojení dětí do rodinné mediace může mít také své výhody. Například mohou děti při mediaci vyjádřit své potřeby a názory v bezpečném prostředí, což může hrát důležitou roli především v případě, kdy mají pocit, že jsou nevyslyšeny. Zohlednění potřeb dětí může také vést k lepším dlouhodobým výsledkům pro strany sporu.

Celkově by mělo být rozhodnutí zapojit děti do rodinné mediace učiněno s přihlédnutím k potřebám a blahu zúčastněných dětí.⁶⁵

Některé okolnosti případu mohou dosažení účinného řešení usnadnit, ovšem pouze při zvolení vhodného postupu pro řešení daného sporu. Při zvolení soudního řízení by nemuselo dojít k maximálnímu využití těchto usnadňujících prvků. Navíc soudní řízení může kromě jiného vést také k narušení dobrých vztahů a důvěry mezi stranami sporu. Těmito prvky mohou být např. dobré vztahy mezi stranami sporu

⁶² HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 90-91.

⁶³ FOLBERG, Jay, ed. *Divorce and family mediation: models, techniques, and applications*. New York, N.Y.: Guilford Press, c2004, xvi, s. 243.

⁶⁴ ROBERTS, Marian. *Mediation in family...*, s. 36-37.

⁶⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. *Zapojování dětí...*, s. 475.

či jejich advokáty nebo snaha stran najít společné řešení a urovnat jejich spor. Autoři rozdělují výhody mediace do dvou kategorií, na makrobenefity, které se nachází obecně v jakékoliv mediaci, a mikrobenefity, které se vztahují již na konkrétní případy.

Do makrobenefitů můžeme zařadit to, že je mediace ve většině případů schopná vyřešit spory, a to ačkoliv v konkrétním případě nevedla přímo k vyřešení sporu, jelikož stále může sloužit informativně pro jiný mimosoudní postup řešení sporu. Dále je mediace méně nákladná a invazivní, je flexibilní a může se tedy přizpůsobovat různým potřebám konkrétního případu a stran sporu a také reaguje na potřeby obou stran. Mediace má také vyšší míru spokojenosti účastníků a dohoda uzavřená na základě mediace bude pravděpodobněji spíše dodržována než rozhodnutí soudu, jelikož k jejímu uzavření dojde na základě společného konsensu stran, nikoliv autoritativního rozhodnutí třetí osoby.

Mezi mikrobenefity se pak řadí pomoc s usměrňováním negativních emocí, dát stranám prostor pro vyjádření svého názoru, který naopak druhá strana plně vyslechne, pomoc při zkoumání možností kompromisů a řešení, poskytnutí důvěrného prostředí a také příležitosti k omluvě.

Mediaci je v souhrnu výhodné využít, pokud patří mezi klientovy zájmy rychlost, soukromí, vytváření nových řešení, kontrola nad procesem a jeho výsledkem, udržení dobrých vztahů či jejich zlepšení. Naopak soudní řešení je lepší zvolit v případech, kdy je v zájmu stran, aby byly prokázány některé skutečnosti, autoritativně rozhodnuto a odpovědnost za rozhodnutí nesla třetí osoba.

Pokud bych měla tedy shrnout rozdíly mezi mediací a soudním řízením, uvedla bych, že při mediaci je nastolena vzájemná důvěrnost, je rychlejší, finančně dostupnější, řeší se v rámci ní zájmy a potřeby účastníků, kdy výsledkem je vzájemná dohoda, kterou lze následně upravovat a sepisují ji obě strany a vztah mezi stranami nemusí být narušen. Naopak soud má formálnější charakter, bývá pomalejší, finančně méně dostupný, řídí se právy a povinnostmi, výsledkem je rozsudek, který nelze upravovat a stanovují jej autority.

Dle Riskina končí 75% mediačních případů uzavřením dohody. Co se týká samotné dohody, ta musí být uspokojivá pro všechny strany, poté se písemně zaznamená, stvrdí podpisy a může mít charakter právní smlouvy.⁶⁶ „Vzhledem k tomu, že mediace nabízí mnohem větší prostor ke společné analýze případu a tvorbě

⁶⁶ RISKIN, Leonard. *Mediace aneb...*, s. 10-11.

výsledného řešení, je podstatně úspěšnější než soudní jednání. 75 % mediačních případů končí uzavřením dohody, přičemž 80 % účastníků odchází spokojeno s průběhem jednání a jeho výsledkem.⁶⁷

4.2 Limity rodinné mediace

Mediace má samozřejmě i několik nevýhod, mezi které můžeme řadit neochotu některých osob zúčastnit se rodinné mediace, buď proto, že se brání myšlence vyjednávání, nebo proto, že dávají přednost formálnějšímu procesu. Mediace není zárukou úspěchu a spory mohou přetrvávat i po dokončení mediace.⁶⁸ Pokud strany sporu nedojdou k dohodě, je nutné zvolit pro vyřešení konfliktu jinou formu jeho řešení, čímž může dojít ke zvýšení nákladů.

Může také dojít ke zneužití mediace a to buď ve formě snahy některé ze stran získat v rámci tohoto procesu informace, které bude moci později proti druhé straně využít nebo kvůli stavění či přerušení běhu promlčecích a prekluzivních lhůt.⁶⁹

Mediace také neposkytuje stejnou úroveň jistoty jako soudní rozhodnutí, protože dohoda, které bylo dosaženo při mediaci není právně závazná, dokud není později začleněna do rozhodnutí soudu.⁷⁰

Ošemetnou je zde také mediace v případech domácího násilí. Pro oběť může být využití mediace v takovémto případě traumatizující a také může být ovlivněna její schopnost vyjádřit své potřeby a zájmy. Je zde tedy nutné rozlišovat mezi násilím dlouhodobým a jednorázovým. Násilí jednorázové může být důsledkem neřešení konfliktů a je možné jej pomocí mediace řešit, nejlépe s přizváním psychologa. Oproti tomu u násilí dlouhodobého není využití mediace vhodné, neboť by mělo být řešeno jinými metodami.⁷¹ Rozlišit případy vhodné pro mediaci a naopak je ovšem z velké části na soudci, neboť mediátor nemusí být vždy schopen bez jakýchkoliv podkladů rozeznat, že je jedním z klientů násilník.

Velmi podstatným limitem mediace je také nedostatečné povědomí o rodinné mediaci, a to jak široké veřejnosti, tak v rámci soudců a advokátů, a také nedostatečná

⁶⁷ Tamtéž, s. 13.

⁶⁸ HÁJKOVÁ, Šárka. In: DOLEŽALOVÁ, Martina. *Zákon o mediaci...*, s. 11.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ CIPRÝN, Štěpán, KIRŠNER, Pavel. *Mediace: představení a výhody* [online]. *pravnirozhledy.cz*, 17. října 2017, č. [cit. 19. října 2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/mediace-predstaveni-a-vyhody>.

⁷¹ HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti jejího využití*. *Právo a rodina*, 2006, č. 5 [online databáze], 2006, č. 5 [cit. 16. října 2023]. Dostupné z: *databáze beck-online.cz*.

podpora ze strany veřejných institucí. Je tedy zřejmé, že ČR nedostala svého závazku, který jí vyplývá z čl. 9 Směrnice, který uvádí: „členské státy podporují všemi prostředky, které považují za vhodné, zpřístupňování široké veřejnosti informací o tom, jak kontaktovat mediátory a organizace poskytující mediální služby, zejména prostřednictvím internetu“. Považuji tedy za důležité, aby byly lidem poskytnuty informace o přínosech rodinné mediace a možnosti jí v rodinných sporech využít. Přínosem by mohlo být i šíření osvěty mezi soudci, kteří by díky tomu mohli rodinné mediace využívat častěji v případech, kdy to povaha věci umožňuje. Někteří lidé ovšem i přes informování o mediaci nemusejí být ochotní se jí účastnit, toto lze vyřešit nařízením prvního setkání se zapsaným mediátorem.⁷² Jako další nedostatek můžeme uvést nedostatečné kapacity ZM, neboť zatímco ve větších městech je jich dostatek, v některých obvodech okresních soudů není ZM žádný.

U mediace není nezbytné, aby byl klient zastoupen advokátem, který je obeznámen s právem a může tak u soudního jednání hájit zájmy klienta lépe, než by to dovedl klient sám. Mediátor neposkytuje právní rady, nenařizuje, co mají klienti dělat a ani nehájí zájem pouze jedné ze stran. Při mediaci nejde o to zjistit, kdo je lepší a kdo horší, ale snažit se najít cestu, jak konflikt vyřešit díky kompromisům. Klient ovšem může požádat o přizvání advokáta k účasti na mediaci.⁷³ Mediátoři se zcela neshodují, zda je přítomnost advokáta při mediaci spíše negativní či naopak přínosná. Svým způsobem totiž můžeme říct, že účast advokáta na mediaci popírá její účel. Nevýhodu v této situaci spatřují především v tom, že advokáti mohou své klienty záměrně vést k mlčení, či nedohodám, ať již proto, že klienta přesvědčují o jeho pravdě či proto, že je pro ně výhodné spor natahovat. Z opačné perspektivy pokud advokát správně chápe svou roli při mediaci, může také přispět k dosažení dohody a svého klienta k ní vést. Nicméně mediace by měla vést k pozitivním výsledkům i bez účasti advokátů.⁷⁴

⁷² KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinná mediace. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 6, s. 40.

⁷³ SHTEFAN, Anna, PRYTYKA Yurii. Mediation in the EU..., s. 187.

⁷⁴ KUBÁTOVÁ, Helena, MALACKA, Michal. Výkon činnosti mediátora z pohledu zapsaných mediátorů. *Časopis pro právní vědu a praxi [online databáze]*, 2020, č. 3 [cit. 19. listopadu 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

5 Právní úvaha de lege ferenda

Tato kapitola bude věnována úvahám de lege ferenda ohledně právní úpravy ČR, neboť je zřejmé, že existuje potřeba zajistit, aby mediace byla efektivním nástrojem pro vyřešení sporů. Je důležité, aby se v této oblasti přijala vhodná opatření, která budou zohledňovat potřeby účastníků a zároveň zachovávat důvěrnost a ochranu informací získaných během mediace.

První úvahou de lege ferenda, kterou je dle mého názoru nutné zmínit, je výkladové stanovisko MS, na základě kterého je nutné usilovat o novelizaci § 474 odst. 1 ZŘS a „nahradit pojem „mediální jednání“ termínem „nařízené první setkání se zapsaným mediátorem“. Tímto způsobem dojde k zamezení misinterpretace tohoto ustanovení a možnému porušování principu dobrovolnosti mediace a také ke sjednocení právní úpravy, neboť momentálně je toto ustanovení v kolizi s § 100 odst. 2 OSŘ.

Dalším ustanovením, kterému považuji za podstatné věnovat pozornost, je § 503 odst. 1 písm. a) ZŘS, dle kterého může soud tomu, kdo neplní povinnosti mu uložené, nařídit první setkání se ZM. Toto ustanovení je do budoucna potřebné upřesnit. Zákodárce by měl přesněji vymežit, zda měl v úmyslu k tomuto zavázat pouze jednu stranu sporu či by se měly mediace účastnit strany obě a jakým způsobem může soud účast druhé strany sporu na mediaci zajistit.

Další úvahou de lege ferenda je zavázat povinností mlčenlivosti také strany sporu. Dle stanoviska MS k ustanovení § 9 ZoM se povinnost mlčenlivosti vztahuje pouze na osobu mediátora z důvodu, aby nevznikaly stranám překážky pro domáhání se jejich práv u soudu nebo jiného orgánu. Nicméně objevují se i názory, že právě tento přístup může negativně ovlivňovat strany sporu, které nemusí chtít sdílet své názory z obavy následného zneužití informací v případném budoucím soudním řízení.⁷⁵ Do budoucna se mi jeví vhodné provést legislativní změnu, která by k povinnosti mlčenlivosti zavázala i klienty či by stanovila, které důkazy budou v řízení před soudem neplatné.

Problematickou se mi jeví i dvojkolejnost mediátorů, kteří jsou zapsaní v seznamech mediátorů. Pokud jsou vedeni v seznamu u MS, vykonává dohled právě

⁷⁵ SVATOŠ, Martin. *Mýty a fakta o prvním setkání s mediátorem, aneb všechno, co jste o mediaci chtěli vědět* [online]. bulletin-advokacie.cz, 17. prosince 2013 [cit. 4. ledna 2020]. Dostupné z <http://www.bulletin-advokacie.cz/myty-a-fakta-o-prvnim>.

MS. Nicméně se jedná pouze o mediátory, kteří nejsou současně i advokáty. V opačném případě vede seznam i vykonává dohled ČAK a navíc tito mediátoři nemohou užívat označení „zapsaný mediátor“. Rozdíly panují také v právech a povinnostech těchto subjektů, stejně jako v sankčních opatřeních. Zatímco mediátoři podléhající dohledu MS jsou odpovědní za správní delikty dle ZoM, mediátoři-advokáti jsou dle § 49b ZoM odpovědní za kárné provinění, a to v případě, že se dopustí závažného nebo opakovaného porušení svých povinností. Oproti tomu mediátor podléhající MS je odpovědný za každé provinění. Odlišně jsou stanoveny i sankce. Navíc mediaci, jak bylo zmíněno již dříve, je možné vykonávat i na základě živnostenského oprávnění. Tito mediátoři pak nepodléhají ZoM vůbec.

V tomto případě by mohlo být řešením de lege ferenda vytvoření instituce, která by zastřešovala všechny mediátory bez rozdílu a vedla by jejich seznam. Došlo by tak ke sjednocení práv a povinností pro výkon činnosti mediátora a také by garantovala jejich kvalitu a odbornost.

K tomu, aby mediace mohla být pro strany sporu přínosná, je bezesporu nutné, aby se o její možnosti využití dotčení dozvěděli, a tedy je nutné rozšířit o této možnosti povědomí. Jak již bylo řečeno v kapitole 4, stát má na základě Směrnice povinnost podporovat informovanost veřejnosti ohledně mediace, nicméně zatím k tomu ve větší míře nedochází. Dle Kunze existují dvě možnosti, jak lze na základě zákonné úpravy přispět k častějšímu využívání mediace. Prvním způsobem je zavedení povinnosti stran sporu být při soudním řízení zastoupeni advokátem, což by mohlo zvýšit motivaci účastníků vyřešit konflikt smírně a druhou variantou je zakotvení povinnosti absolvovat mediaci ještě před podáním žaloby.⁷⁶ Ani jedna z těchto variant se mi nejeví jako ideální, což podporuje i tvrzení Běhounka, dle kterého by povinnost podstoupit mediační řízení před podáním žaloby porušovala ústavní právo na soudní ochranu, na základě jehož nemůže soud odmítat spory stran. Možným řešením by zde bylo začlenit výkon mediace do soudní soustavy.⁷⁷ Z úvah de lege ferenda se mi jako nejvhodnější možnost jeví podpora častějšího využívání institutu nařízení prvního setkání se ZM. V tomto by mohlo být opět nápomocné i zavedení profesní komory mediátorů.

⁷⁶ KUNZ, Oto. *Odstraňování sporů...*, s. 87-88.

⁷⁷ BĚHOUNEK, Tomáš. Mediace v civilním řízení. *Právní rozhledy [online databáze]*, 2004, roč. 12, č. 19, s. 713-717 [cit.13. června 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

6 Empirická část

V této kapitole se věnuji přípravě a provedení výzkumného šetření, které úzce souvisí s teoretickou částí mé práce, i proto ji vnímám jako stěžejní. V první řadě se zaměřím na formulaci hlavního cíle, který následně transformuji do hlavních výzkumných otázek. Tyto otázky budou dále specifikovány pomocí podrobných dílčích výzkumných otázek. Dále se bude tato kapitola věnovat metodologii výzkumu, kde vysvětlím volbu výzkumné strategie, zvolené výzkumné metody, techniky sběru dat, charakteristiku respondentů, průběh výzkumné strategie a etické aspekty spojené se sběrem dat. Na závěr uvedu odpovědi respondentů na jednotlivé dílčí otázky a následně jejich odpovědi vyhodnotím.

6.1 Cíle výzkumu

Cílem mého výzkumu je zjistit, jaké zkušenosti mají s rodinnou mediací soudci opatrovnického oddělení, ZM, právní zástupci a sociální pracovníci OSPOD. Budu zjišťovat, jak tyto osoby vnímají samotný proces rodinné mediace, současnou právní úpravu a jak hodnotí účinnost rodinné mediace jak pro klienty, tak sami pro sebe v porovnání se soudním řízením.

6.2 Vymezení výzkumných otázek

Podle stanovených cílů mého výzkumu jsem identifikovala dvě hlavní otázky, na něž se budu snažit najít odpověď.

Hlavní výzkumné otázky:

1. Jak je rodinná mediace vnímána z pohledu zainteresovaných odborníků⁷⁸?
2. Jak zainteresovaní odborníci hodnotí současnou právní úpravu (rodinné)⁷⁹ mediace?

Hlavní výzkumné otázky jsem dále rozdělila na deset dílčích výzkumných otázek, které mi umožní lépe provést výzkum a soustředit se tak na daný výzkumný problém a jejichž znění je následující.

DVO1: Jaký je podle Vás cíl a účel rodinné mediace?

DVO2: Jak vnímáte využití mediace při práci s rodinou?

⁷⁸ Zainteresovanými odborníky jsou pro účely této diplomové práce myšleni mediátoři, soudci opatrovnického soudu, advokáti a sociální pracovníci OSPOD, se kterými byly vedeny rozhovory.

⁷⁹ V ČR není rodinná mediace právně upravená, proto otázka směřuje spíše k názorům na úpravu mediace obecně. Nicméně RM je v opatrovnických věcech hojně využívána a taktéž existují i ZM, kteří mají zkoušku z RM.

- DVO3: Co může klienty motivovat pro volbu rodinné mediace?*
- DVO4: Jaká je Vaše zkušenost s úspěšností mediace a soudního řízení?*
- DVO5: Jak hodnotíte současnou právní úpravu mediace v ČR?*
- DVO6: Jak hodnotíte institut prvního setkání se zapsaným mediátorem?*
- DVO7: Co by podle Vás přispělo k častějšímu využívání rodinné mediace?*
- DVO8: Jaké přínosy a limity rodinné mediace spatřujete na základě Vašich zkušeností?*
- DVO9: Jaký máte názor na zapojení dětí do rodinné mediace?*
- DVO10: Jaký máte názor na přítomnost právních zástupců stran sporu při rodinné mediaci?*

6.3 Volba výzkumné strategie

Existují dvě obecně rozlišované strategie výzkumu, kvalitativní a kvantitativní. I přesto, že se tyto dvě strategie navzájem doplňují a mohou být kombinovány pro získání komplexního pohledu na zkoumaný objekt, existují mezi nimi určité rozdíly. Je důležité tyto odchylky prozkoumat a rozhodnout se, která strategie je pro náš konkrétní výzkum nejvhodnější. V této části se tedy zaměřím na odůvodnění volby výzkumné metody a techniky.

Kvalitativní výzkum se zaměřuje spíše na pochopení a interpretaci lidských zkušeností, chování a sociálních jevů. Jeho cílem je získat hluboké a komplexní pochopení základních významů, motivací a subjektivních aspektů určitého tématu nebo výzkumné otázky. Na rozdíl od kvantitativního výzkumu, který se opírá o numerická data a statistickou analýzu a primárně využívá experimenty, náhodný výběr a sběr dat pomocí testů, pozorování či dotazníků, kvalitativní výzkum využívá především rozhovory, pozorování, dokumenty a audiovizuální materiály.⁸⁰

Kvalitativní výzkum obvykle zahrnuje flexibilní a opakující se proces. Tyto metody umožňují výzkumníkům shromažďovat subjektivní a hloubkové informace a zachytit různé úhly pohledů respondentů.⁸¹

Pro účely mé diplomové práce jsem se rozhodla pro volbu kvalitativního výzkumu. Mým cílem je zjistit názory odborníků zainteresovaných na výkonu rodinné mediace ohledně jejích přínosů. Ke sběru dat využiji polostrukturovaného rozhovoru.

⁸⁰ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016, s. 42-48.

⁸¹ MIŠOVIČ, Ján. In: MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019, s. 30-33.

Dle mého názoru bych při volbě kvantitativního výzkumu nezískala dostatečně kvalitní data, jenž by vypovídala o postoji daných osob k rodinné mediaci.

V kvalitativním výzkumu jsou rozhovory běžně používanou metodou ke shromažďování hloubkových dat od účastníků. Rozhovory umožňují výzkumníkům získat informace o životě respondenta a jeho myšlenkách, zkušenostech a přesvědčeních souvisejících s výzkumným tématem. Rozhovory můžeme rozdělit na strukturované, polostrukturované a nestrukturované. Každý druh má svou vlastní úroveň flexibility a způsob jeho vedení.⁸²

Polostrukturované rozhovory zahrnují soubor základních otázek nebo témat, které chce výzkumník pokrýt, ale umožňují větší flexibilitu a otevřené odpovědi. Výzkumník má možnost sestavit si seznam otázek, které mu poslouží jako návod pro směřování rozhovoru. Současně může dotazy přizpůsobovat aktuální potřebě a povzbuzovat účastníky, aby rozvíjeli své myšlenky, což vede k lepšímu pochopení jejich zkušeností.⁸³

Hloubkový polostrukturovaný rozhovor jsem si tedy vybrala z důvodu možnosti mít předem připravené otázky pro respondenty tak, aby mi poskytovaly vodítko, díky kterému neopomenu žádné důležité téma a současně abych měla možnost některé otázky přeskočit v závislosti na tom, zda již byly zodpovězeny současně s některou z předchozích otázek nebo naopak se na některé věci i doptat.

6.4 Charakteristika respondentů

Rozhodla jsem se rozhovory uskutečnit s respondenty, kteří přicházejí v rámci své činnosti do styku s rodinnou mediací. Rozhovory probíhaly se ZM, soudci opatrovnických oddělení okresních soudů, advokáty a sociálními pracovníci OSPOD, a to v rozmezí září až listopadu 2023, přičemž respondentů bylo dohromady osm. Respondenty jsem vybírala z různých míst v rámci ČR.

⁸² DUŠKOVÁ, Lenka, ŠAFAŘÍKOVÁ, Simona. *Kvalitativní metody pro rozvojová studia*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. s. 55-56.

⁸³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum...*, s. 178-179.

	Právní vzdělání	Místo působnosti
Mediátorka 1	Ano	Praha
Mediátorka 2	Ne	Olomouc
Soudkyně 1	Ano	Přerov
Soudkyně 2	Ano	Praha
Advokátka 1	Ano	Vysoké Mýto
Advokátka 2	Ano	Plzeň
Sociální pracovnice 1	Ne	Praha
Sociální pracovnice 2	Ne	Brno

Tabulka č. 1 - Základní charakteristika respondentů. Zdroj dat: Vlastní zpracování na základě dat z výzkumu.

6.5 Realizace výzkumného šetření

V přípravné fázi výzkumu jsem se nejprve snažila zvolit vhodnou výzkumnou strategii pro jeho provedení a došla k závěru, že nejpřínosnější pro mě bude kvalitativní výzkum, přesněji hloubkový polostrukturovaný rozhovor. Toto rozhodnutí bylo konzultováno s vedoucí práce. Nejedná se o standardizovaný rozhovor, neboť soubor otevřených otázek jsem vytvářela sama. Na základě studia odborné literatury a tvorby teoretické části této diplomové práce jsem stanovila dvě hlavní výzkumné otázky, které jsem rozdělila na deset dílčích výzkumných otázek polostrukturovaného rozhovoru. V červenci 2023 jsem začala s oslovováním respondentů s žádostí o poskytnutí rozhovoru k této problematice. Prvotní kontakt probíhal vždy přes e-mail a následně jsem s některými dotazovanými dojednala příslušné detaily telefonicky. Výběr respondentů jsem založila na několika kritériích. Prvním bylo získat vždy po dvou respondentech od každé profese, jejíž zástupce jsem chtěla oslovovat, tedy v tomto případě ZM, soudce opatrovnického oddělení okresních soudů, advokáty a sociální pracovníky OSPOD. Druhým kritériem bylo tímto výběrem co nejvíce proporčně pokrýt ČR skrz místa působnosti těchto subjektů. Považuji za důležité zmínit také skutečnost, že ne všichni, které jsem oslovila, jsou zařazeni v této práci. Ti z mnou oslovených, kteří neměli vlastní zkušenost s rodinnou mediací či na ni pohlíželi negativně, neměli zájem mi rozhovor poskytnout. Respondenty jsou také pouze ženy, jelikož se mi i přes snahu vyvážit rozhovory i z tohoto hlediska, nepodařilo nalézt muže, který by k rozhovoru svolil. K výběru respondentů jsem využívala především

webových stránek profesních komor či jiných seznamů dostupných online. V případech soudců jsem využila oficiálních žádostí přes podatelny jednotlivých soudů.

Samotné rozhovory probíhaly většinou formou videohovorů, pouze dva jsem realizovala osobně, a to především z důvodu rozličného umístění dotazovaných po ČR. Další formy vedení rozhovoru jsem nepoužila z důvodu, aby byly výzkumné podmínky pro všechny respondenty stejné, tedy abychom se v každém případě navzájem viděli. Realizační část mého výzkumu probíhala od začátku září do začátku listopadu 2023. Každý rozhovor jsem si nahrávala, s předchozím poučeným souhlasem dotazovaných. Všichni byli informováni o tom, v čem bude výzkum spočívat a proč jsem si vybrala právě je. Na začátku rozhovoru jsem se všech dotázala na svolení ohledně pořízení nahrávky a informovala je, jak bude s nahrávkami dále nakládáno. Také jsem je ujistila, že jejich výroky budou v diplomové práci anonymizované a poskytla jim možnost dotázat se mě na doplňující informace dle jejich zájmu. Následně jsem přešla k dotazování se na stanovené dílčí výzkumné otázky. Po ukončení rozhovorů jsem všechny nahrávky doslovně přepsala, následně je začala rozdělovat dle dílčích otázek zpracovávat do diplomové práce. Plné odpovědi respondentů jsou uloženy v mém osobním archívu.

V závěrečné fázi výzkumu jsem všechny odpovědi respondentů sumarizovala a vyhodnotila.

6.6 Interpretace dílčích výzkumných otázek

Obsahem této podkapitoly je představení odpovědí respondentů na jednotlivé dílčí výzkumné otázky. Snažila jsem se poskytnout co nejvěrnější obrázek ohledně názorů dotazovaných, proto jsou zde převážně užity doslovné přepisy jednotlivých odpovědí. Ne každá otázka ovšem zahrnuje odpovědi všech dotazovaných, a to především v případech shodných názorů na danou problematiku, kdy jsem uvedla pro ukázkou pouze jednu z takovýchto odpovědí či jsem reakce těchto respondentů parafrázovala. Chtěla bych také poukázat na to, že ačkoliv se zde přímo objevuje otázka ohledně přínosů mediace jejím účastníkům, tedy DVO8, jsou pro tuto práci významné i otázky ostatní, neboť každá z nich DVO8 svým způsobem doplňuje a rozvíjí, vzhledem k tomu, že respondenti některé přínosy a limity rodinné mediace zmiňovali i mimo tuto otázku.

DVO1: Jaký je podle Vás cíl a účel rodinné mediace?

V této dílčí otázce se zaměřím na zjištění, jaké mají respondenti o rodinné mediaci povědomí, jaký účel by měla mediace plnit či jakou úlohu by měl při mediaci zastávat dle nich mediátor.

Všichni respondenti, se kterými byl rozhovor proveden měli jasnou představu o tom, co od mediace očekávají a co by měla účastníkům přinášet.

Základním cílem je dle všech dosáhnout dohody na řešení vzniklé konfliktní situace, která by vyhovovala oběma stranám. Soudkyně 1: *„Cílem rodinné mediace má podle mě být především kompromis ohledně toho, za jakým účelem tam účastníci jdou.“* Soudkyně 2 tuto úvahu rozšířila: *„Rodinná mediace není o tom, že jedna nebo druhá strana přesvědčí tu druhou stranu o své pravdě, ale o tom, že dospějí k nějakému konsenzu, tedy dohodě. Dohoda totiž není vítězstvím jedné nebo druhé strany, ale je to vítězství obou.“* Dle Advokátky 2 by při mediaci mělo dojít ideálně k narovnání vztahů mezi rodiči s ohledem na názor dítěte. I dle Sociální pracovnice 2 je podstatné, aby rodiče našli kompromis, na jehož základě uzavřou dohodu.

Advokátka 1 uvedla: *„Konflikt je krize interakce a pomáhá těm lidem, aby se znova spolu naučili komunikovat a řešili si ty věci sami. Takže já jsem zastávce toho stanoviska, že i konstatování shodli jsme se, že se neshodneme je dobrý výsledek mediace. I když chápu, že velmi často, zejména pokud je potřeba se domluvit ohledně těch dětí nebo v těch kauzách, kde je potřeba mít nějaký výstup, tak samozřejmě i tam je záměr uzavřít nějakou dohodu, ale ne vždy máte šanci to udělat.“*

Dle Mediátorky 2 je cílem mediace: *„Aby ti rodiče, nebo prostě ti klienti v rámci rodinné mediace měli možnost spolu mluvit, věci vyjasnit a udělat rozhodnutí.“*

Podle Mediátorky 1 je důležité, aby si rodiče uvědomili, že nejde jen o to co chtějí oni, ale také jaký vliv to bude mít na jejich děti.

Někteří z dotazovaných se u této otázky zaměřili spíše na představu o úloze a chování mediátora. Ten by měl dle Sociální pracovnice 2: *„hájit zájem dítěte, ale on ho nezná. On ví jenom to, co mu řekli ti rodiče a on se jich zeptá, co by chtěl dosáhnout ten a co by chtěl dosáhnout ten, ale prostě tam je ještě jaksí to dítě, které může mít úplně nějaký jiný zájem.“*

Dle Soudkyně 2 by měl mediátor: *„zajistit smysluplný, koncentrovaný dialog stran, zajistit prostor pro obě strany, aby mohly říct svůj pohled, svoji pravdu, aby měly rovné podmínky k tomu zajistit tento prostor, a aby ta komunikace mezi nimi byla řízená a právě se nezvrhla do nějaké konfliktní komunikace.“*

DVO2: Jak vnímáte využití mediace při práci s rodinou?

Tato otázka byla směřována především na specifika rodinné mediace a také na okolnosti, kdy pokládají respondenti za nevhodné, aby se klienti rodinné mediace účastnili.

Mediátorka 1 mi sdělila, že jsou tři specifika. Prvním specifikem je množství věcí, které je potřeba vyřešit a díky nimž může být rodinná mediace delší než jiné její druhy. Velkou roli mají v rodinné mediaci hrát také emoce: *„Máte před sebou lidi, kteří spolu žili dnes a denně [...] a ti lidi na sebe velmi intenzivně reagují. Takže mediátor musí hodně opečovávat ty emoce, hodně opečovávat ten vztah, než dostane ty klienty na tu úroveň, že jsou schopni vlastně spolu řešit na věcné rovině ty záležitosti.“* Jako další specifikum uvádí děti: *„Já vlastně tím, že jsem nestranná a nezávislá, tak tu nestrannost můžu velmi krásně používat v tom, že kladu naprosto nezaujaté otázky a tím přiměřu ty rodiče k tomu, aby se zamýšleli nad mnoha věcmi, o kterých se tam bavíme a tím si myslím, že nepřímým efektem i jakoby chráním zájem těch dětí.“* Na tom, že největším specifikem rodinné mediace jsou děti se shoduje i s Mediátorkou 2, která uvádí, že v rodinných záležitostech jsou právě děti citlivým tématem, neboť jsou to právě ony, které pro klienty znamenají nejvíc.

Na děti se zaměřila i Advokátka 2: *„Myslím si, že ta mediace je jeden z velmi milých prostředků, jak tomu dítěti to podat nějak příjemně a bez nutnosti řešit to přes OSPOD a soudy. Taky si myslím, že by mělo být při té mediaci zastoupeno. Já mám ráda ten typ mediace, kdy s dítětem pracuje ať už dětský psycholog nebo terapeut, někdo, kdo prostě ví, jak na dětskou psychiku.“* Soudkyně 1 vyhodnotila jako velmi zásadní v případech rodinné mediace otázku dětí a stejně jako Advokátka 2 spolupráci s OSPOD a na rozdíl od ostatních také hovořila o tom, kdy rodinné mediace využívají na soudu, kde působí: *„Pokud rodiče nejsou dohodnutí, jsou tam jako rozdílné názory, třeba na tu péči, tak v podstatě oni spolupracují ještě s OSPODem, kterého jmenujeme jako opatrovníka dítěti, takže už i na tom OSPODu, když prostě tam vidí, že jaká je ta situace, tak těm rodičům doporučuji spolupráci s odborným zařízením, dávají jim kontakty, někteří třeba už tu spolupráci navážou ještě předtím, než je první jednání u soudu.“*

Advokátka 1 zmínila i emoce: *„Hodně velkou roli hrají emoce. Právě ten mediátor by měl umět pracovat s těmi emocemi. Měl by je umět pojmenovat a nenechat se vtáhnout.“*

Ohledně toho v jakých případech by neměla být mediace nařizována, se většina respondentů shodla na tom, že jsou to především případy domácího násilí. Sociální pracovnice 1 uvedla: „*Myslím, že to není třeba vhodný pro případy, kde je podezření na domácí násilí, protože tam je vlastně ta nevyváženost mezi tím, kdo je agresor, kdo je oběť, na to prostě nemá ten mediátor prostor to zkoumat.*“ Dále dodala, že dle ní není mediace vhodná ani v případech, kdy jsou klienti až moc v daném sporu ponoření a nemají tendence s druhou stranou o čemkoliv diskutovat. Obdobný názor zastávaly i Sociální pracovnice 2 a Soudkyně 2. Soudkyně 2 následně ještě dodala: „*Už v jednací síni a taky z podání účastníků zkušený soudce dokáže odhadnout, jestli mediace je nebo není vhodná, ale nejvíce se to ukáže potom v jednací síni na těch účastnících samotných.*“ Rozdílný názor v tomto zastávala Advokátka 1: „*Já jsem přesvědčená o tom, že jakákoliv kauza stojí za to, abychom se alespoň pokusili ty strany přivést k nějakému uvědomění. Jo někdy opravdu jsou ty karty rozdané tak, že dohoda není možná. Na druhou stranu, ale i když tam jsou třeba prvky domácího násilí nebo alkoholismus a tak dále, tak můžete minimálně se pokusit třeba o oddělené jednání.*“

DVO3: Co může klienty motivovat pro volbu rodinné mediace?

U této dílčí otázky bylo pro mne klíčové zjištění, jakým způsobem by účastníky řízení či své klienty zkoušeli respondenti motivovat pro účast na rodinné mediaci.

Advokátka 2 se vyjádřila: „*Vždycky jim vysvětluju, že za prvý oni jsou rodiče, oni mají povinnost se dohodnout, to za mě je nikoliv právo, ale opravdu povinnost. Jde o jejich děti a určitě nechtějí, aby člověk, který to dítě nevidí vůbec, anebo je vidí dvě hodiny ze svého života, rozhodoval o jejich dítěti. A mají jedinečnou šanci si to rozhodnout sami, protože pak už to nebudou mít možnost ovlivnit. A mají možnost si třeba i říct bolavý věci nebo co je trápí, protože u soudu tu možnost prostě mít nebudou.*“ Soudkyně 1 toto doplnila tím, že se rodičům snaží vysvětlit, že dítě mají společné a už kvůli němu by měli být připraveni na pravidelnou komunikaci. Sociální pracovnice 1 uvedla jako další způsob komparaci role advokáta a mediátora: „*Já se třeba snažím vysvětlit, že právník je placený za to, jaké jsou ty úkony. Za každé podání dostává peníze, za každou hodinu u soudu dostává peníze a pokud to není fakt dobrý právník, který je jako člověk na svém místě, tak jeho zájem vůbec není to nijak urychlit, ani to co nejdřív ukončit, ale ten mediátor oproti tomu, jeho úkolem je jenom to, aby se ti lidi dohodli, aby tím našli nějakou společnou cestu a vlastně to těm rodičům takhle oklikou doporučím, že třeba by mohli stavět na tom, že oba jsou rodiče, oba mají rádi*

svý děti a tohle je někdo, kdo jim to odmoderuje.“ Rozdíl mezi soudním řízením a mediací se snaží klientům vysvětlovat i Mediátorka 1 a zmiňuje, že záleží vždy na tom, jaký je subjektivní dojem klienta, s čím k ní přijde. „U soudu nevyhraje většinou nikdo, protože když se řeší rozvod, péče o děti, prostě za mě je to jako ztráta pro všechny, ale když se dohodnou, tak můžou v některých těch částech mít i dobrý pocit, že se dohodli na něčem, co jim samotným vyhovuje. Na tom soudě to nikoho nezajímá a taky pro rozhodnutí ve věci samé to jsou jakoby nepodstatné věci, ale ta mediace naproti tomu dává prostor si i tyhle věci nějakým způsobem sdělit.“

Mediátorka 2 také zmiňuje jako možnou motivaci rychlost vyřízení věci: *„Je tam ta šance, že se rozhodnou oni a vlastně ta jejich těžká situace skončí dřív, než kdyby šli k soudu. A ta jejich motivace často bývá i to, že to chtějí rozhodnout oni a nechtějí do toho zatahovat třeba právníky nebo soud. Jo, ale někdy je ta motivace i třeba jako vyhovět soudu.“* Shodně se ohledně rychlosti řízení vyjádřila i Soudkyně 2 s tím, že konflikt, který není dlouhodobý, může strany sporu a především jejich děti ušetřit dlouhodobého stresu. Advokátka 1 zmínila finance a také to, že motivovat by měl strany sporu i soudce, který jim může naznačit, že dohodnout se navzájem bude pro ně výhodnější. Sociální pracovnice 2 se rovněž zaměřila na otázku peněz s tím, že své poznatky doplnila o sdělení, že strany sporu mohou využít mediace v rámci mediačního centra, které je financováno z rozpočtu města, a to poskytuje klientům mediaci zcela zdarma.

DVO4: Jaká je Vaše zkušenost s úspěšností mediace a soudního řízení?

V této dílčí otázce jsem ponechala zcela na respondentech z jakého úhlu svou odpověď pojmu, neboť považuji za velmi složité porovnat tyto dva druhy řízení bez statistických údajů, pouze na základě vlastních zkušeností.

Soudkyně 2 uvedla: *„Já ze své praxe nenařizuji mediaci direktivně, ale pokud účastníci mají o mediaci zájem, tak je dobrovolně nechám na ni jít a musím říct, že tak v 80% se vrací s nějakou dohodou anebo se vrací s tím, že ještě něco nedoladili, ale většinou jsou třeba na něčem dohodlí a už jsou schopní to nějakým způsobem doladit.“* Soudkyně 1 se zaměřila na porovnání potřeby rychlosti řízení oproti kvalitám dohod: *„V opatrovnickém řízení máme ty řízení končit do šesti měsíců, ale v mnohých případech to nejde. A není to kvůli tomu, že by soud tam měl nějaké průtahy zbytečně, ale je to kvůli tomu, že v podstatě ti rodiče nejsou schopni buď se dohodnout, anebo v podstatě akceptovat to rozhodnutí soudu. A samozřejmě, jak OSPOD, tak soud*

rodiče vede k dohodě. Ale ta dohoda zase musí být života schopná. Takže nemá to smysl třeba to řízení nějak uspěchat, ale spíš jako rodičům nabídnout tady tu možnost. A oni toho využívají a myslím si, že vždycky to má přínos.“ I Advokátka 1 zhodnotila uzavírání dohod: „U soudního řízení se rozhoduje o právech a povinnostech podle toho, co říká zákon, kdežto u mediace můžete uzavřít i takovou dohodu, která je mimo právní rámec. Ta mediace je právě prostor pro to, aby se řešili i kauzy, na které marně budete v občanském zákoníku hledat paragraf. Někdy ta mediace může trvat déle než to soudní řízení, může být dražší, zejména tam, kde nejsou poplatky soudní. Mediátor potřebuje daleko víc než jedno nebo dvě stání u soudu, ale ten celkový efekt [...] je přínosný.“ Sociální pracovnice 1 toto ještě doplnila o svůj názor ohledně ochoty dohodu dodržovat: „Já to většinou vidím, až když to na sebe navazuje, že třeba právě ty rodiče potom uzavřou dohodu místo toho, aby to byl rozsudek. A ten rozdíl vnímám zaprvé u toho ale co se týče úspěšnosti, tak já si myslím, že to asi jako nejde úplně kategorizovat, že to je stejně vždycky na tom, jak ten člověk je i nastavený. Určitě je větší ochota dodržovat něco, na čem jsem se dohodl než něco, co mi někdo přikázal.“

Mediátorka 1 zastávala názor, že je vždy lepší pokusit se dohodnout, obzvláště v případech, kdy jsou součástí dohody i děti: „U těch rodinných soudů nevyhraje nikdo, byť pocitově může jedna z těch stran mít dojem, že vyhrála [...], ale v okamžiku, kdy už tam jsou děti, tak byť se rozvádím nebo rozcházím, ty děti už jsou spojovníkem navždy, takže není možný, aby ti lidi spolu nebyli minimálně v nějakým komunikačním kontaktu. Takže tam za mě vždycky je lepší aspoň se pokusit dohodnout a ideálně teda k nějaké té dohodě, byť nemusí být úplně stoprocentně podle představ těch lidí, dojít.“

Advokátka 2 se pozastavovala jako první nad četností využívání mediace a její kvalitou: „Jako k mému údivu, ta mediace v těch rodinných věcech není často využívána. A nemyslím si, že máme dostatek kvalitních mediátorů, minimálně v našem kraji. A když, tak určitě ne rodinných. Já si myslím, že ta rodinná mediace je prostě něco ještě úplně jiného než normální mediace a tam prostě nejsou kvalitní lidi. Jsou v Praze, tam o nich vím nebo někde jinde, ale ty rodiny to potřebují v tom místě, kde žijou. A když ta kvalita není, tak tam nejdu, protože to může být i horší než když za ně rozhodne soudce.“ Také Soudkyně 2 se vyjádřila ke kvalitě mediačních dohod: „Pokud ji dělá advokát mediátor, tak tam je předpoklad toho, že má nějakou zkušenost s tím, jak by vlastně výrok soudu, petit, měl vypadat. Ale tím nechci podceňovat mediátory, kteří advokáty nejsou, protože jsou mezi nimi samozřejmě kvalitní

mediátoři, kteří také jsou schopní napsat dobře petit rozhodnutí. Ale často mediační dohoda obsahuje věci, které do petitu rozhodnutí nejdou dát, ale já je dávám aspoň do odůvodnění rozsudku nebo do protokolu z jednání.“

Sociální pracovnice 2 se nedokázala zpočátku k této otázce vyjádřit, nakonec ale uvedla že: *„rodičům to třeba pomáhá získat nadhled a jsou třeba vstřícní se domluvit. Ale je dobrý, že předtím je u nás edukace, že když by předtím to nefungovalo a poslali se rovnou na mediaci, tak tam se často nedomluvili, protože tam neměli tu prvotní fázi těch informací, které jim dala ta edukace.“*

Mediátorka 2 doplnila tyto názory o případy, kdy se strany sporu na mediaci dohodnout nedokáží: *„Tak za mě určitě je to užitečný nástroj proto, i když ti klienti třeba neudělají tu finální dohodu, třeba se kterou jdou k soudu, tak ty zpětný vazby často ukazují, hele, jako my jsme se nedohodli na mediaci, ale už jsme udělali obrovský posun v tom, že víc rozumíme, jak to máme a vlastně to šlo pak snáz u toho soudu, ale jsou i jako případy, kdy to jako vyzkoušej klienti a potřebuju, aby to rozhodl soud.“*

DVO5: Jak hodnotíte současnou právní úpravu mediace v ČR?

U této dílčí otázky považuji za nutné zmínit, že každý respondent měl odlišné znalosti ohledně právní úpravy, neboť ne všichni mají právní vzdělání, a tudíž i orientace v dané problematice byla velmi rozličná a kupříkladu sociální pracovnice OSPOD se právě skrz uvedenou skutečnost k této otázce nedokázaly příliš vyjádřit. Obě mi sdělili, že mi nemají k právní úpravě co říci, neboť se v ní příliš neorientují.

Mediátorka 1 viděla problém především v tom, že soudy nevyužívají častokrát institut prvního setkání se ZM: *„Co se týče zákona o mediaci, tam dlouhodobě nenarážím na nějaký problém, a když se objeví nějaké otazníky, tak Ministerstvo spravedlnosti vydalo pár stanovisek, které nějak pokrývají ty hlavní problematické body. Ale kde bych viděla teda obrovský prostor pro zlepšení, jsou přesně ty rodinné věci, kde já bych skutečně šla až tak přísně, že bych vlastně stanovila s výhradou těch situací, kdy se to na mediaci skutečně nehodí, tak já bych skoro i řekla, že někdo, kdo bude chtít podat opatrovnický návrh, nejdřív musí osvědčit, že se pokusil to vyřešit tou mediací. Protože tam by se ušetřilo mnoho podání a soudům by se odlehčilo, protože opravdu, řekla bych většina těch případů je takových, že když by se na začátku ti lidi dokázali potkat v jedné místnosti a otevřeně se o těch věcech pobavit bez nějakého nátlaku, který vytváří ten soudní systém, tak v podstatě můj odhad je, že 60% věcí by vůbec neproběhlo soudem, že by třeba podepsali dohodu na schválení jenom*

a zároveň si myslím, že to, čím by se takováhle legislativní změna dala odůvodnit, by mohl být nějaký zájem dětí hlavně a sekundárně samozřejmě nějaká ekonomie soudního systému.“

Mediátorka 2 zase konstatovala, že zákon upravuje pouze problematiku ZM a je zaměřen na facilitativní mediaci: *„Mnoho let už dělám transformativní mediaci a i jako funguju transformativně s klienty. Tak tam já bych měla nápad, že by se to rozšířilo i o transformativní přístup, i ty zkoušky. A taky bych upravila povinnost mediátorů, aby třeba absolvovali za rok několik supervizí. Aby tam byl ten rozvojový proces. Protože zkušenost ukazuje, že to nekončí a nepadá na zkoušce.“*

Soudkyně 2 porovnávala naši právní úpravu mediace s Německou, kde je přístup ohledně mediátorů rozdílný od ČR: *„Mediační proces tam vedou speciální mediační soudci. A z mé zkušenosti se často tady v Čechách stává to, že tím, že jsou mediátoři vlastně mimo soud, tak že účastníci k tomu neměli důvěru a že stejně chtěli, aby to ten soudce slyšel, a že nedůvěřovali té třetí osobě. Takže se domnívám, že třeba by stálo za to zlepšit, z mého pohledu by to asi přispělo té věci, že by byli mediátoři, kteří by byli buď soudci, jako tomu je v Německu, nebo by byli vyloženi u toho soudu vedení a byli by vlastně použitelní pro ten soud jako takový.“*

Advokátka 1 zmínila, že problém vidí ohledně mlčenlivosti, kdy mediátor má povinnost ji dodržovat, nicméně klienti ne.

Dle Advokátky 2 není až tak problematická právní úprava, jako spíše její pochopení: *„Soudci podle mě nemají s tím osobní zkušenost. Já bych mediační výcvik dala do škol. Dala bych to opravdu, aby to bylo základní vzdělání toho, co lidi vlastně by měli vědět a umět.“*

Soudkyně 1 považuje stávající právní úpravu za dostatečnou: *„Tak jak je to v současné době, tak bych řekla, že to funguje, ale na druhou stranu zase teď tomu neodpovídá počet těch mediátorů. Rozhodovat samozřejmě musíme vždycky v zájmu dítěte, takže s tím, že využijeme možnost mediace, takže pro ty rodiče je to následné rozhodnutí takový stravitelnější. Tady v tom si myslím, že změna právních předpisů nutná není.“*

DVO6: Jak hodnotíte institut prvního setkání se zapsaným mediátorem?

Na rozdíl od předchozí otázky, zde již nebylo klíčové znát právní úpravu, ale jednalo se o zjištění názorů respondentů ohledně možnosti soudu nařídit první setkání se ZM.

Většina z nich se shodovala, že je tento institut velmi užitečný. V rámci této otázky mě zajímalo i jaký je obvyklý přístup stran sporu k nařízení prvního setkání se ZM.

Výjimku v tomto tvořila Soudkyně 1, v jejímž okrese není ZM, a tak musí strany sporu docházet v případě nařízení prvního setkání se ZM za mediátory v Olomouci, proto tento institut není v tomto městě příliš využíván, ačkoliv jej považuje za přínosný. Soudkyně 2 zastává názor, že je zde velkou otázkou i finanční stránka věci, a tak by měly být strany sporu předem informovány, jaké sazby si mediátoři účtují.

Advokátka 1 uvedla: *„Ten institut určitě vítám, protože jsme jedna z mála evropských zemí, která zajišťuje dobrovolnost mediace, ale přitom nabízí soudu prostředek, jak ty strany na tu mediaci dostat. Nejhorší pro mediátora je vůbec dostat ty strany k jednacímu stolu. To znamená, pokud ty lidi spolu nemluví, nechtějí spolu mluvit, ale soud jim nařídí přijít k mediátorovi a nechat se prostě poučit o tom, v čem vám může být mediace prospěšná, tak šikovný mediátor 70% těch stran namotivuje tak, že zůstanou i na tu mediaci samotnou.“* Stejný názor zastávala i Advokátka 2 a Mediátorka 2, které obdobně uvedly, že je důležité klientům vysvětlit podstatu mediace.

Mediátorka 1 hodnotila především nedostatečnou osvětu: *„Za mě to první nařízené setkání je vlastně takovým trošku jako prvním postrčením toho soudu stran do té mediace, kdy ty strany samy třeba být z neznalosti nebo z nějaké jakoby špatné informace o tom, co mediace je, co mediátor dělá, by do té mediace nešly. Takže za mě první nařízené setkání se zapsaným mediátorem dává smysl obrovský právě tady z toho důvodu, aby ty strany se za tím mediátorem dostaly a když už se tam dostanou, tak se jim rozšíří nějakým způsobem obzory. Kde to selhává je, že ty soudy často špatně odhadují případy, kde ta mediace jako vhodná je a kde vlastně spíš ne.“*

Ohledně přístupu stran sporu k nařízení prvního setkání se ZM se respondenti shodli, že se přístupy klientů dle jejich osobnostních rysů různí. Mediátorka 2 řekla: *„Tak nemůžu říct, že by byli úplně nadšení, ale je to o tom, jak to vlastně nastavím v tom prvním setkání. Pro mě je to už jako dialog s nima a fakt jako ve svobodě v tom, že hele je to fakt vaše volba a jako nemusíte, ale je to možnost, kterou můžete využít a tak. Takže moje zkušenost je, že pokud nejsou už dopředu rozhodnutí jako ve smyslu, že opravdu ne [...], tak byt' nejsou třeba zpočátku úplně nadšení, tak v drtivé většině jako vstupují do mediace.“* Dále také uvedla, že do mediace přejde asi 80% klientů, kterým nařídil soud první setkání se ZM a dodává, že záleží i na soudci, aby správně identifikoval klienty, pro které bude mediace přínosem.

Sociální pracovnice 2 zmínila, že většinou se setkává s negativním přístupem u mužů, kterým mediace připadá zbytečná. Ženy jsou dle ní v tomto ohledu vstřícnější. Dodala také, že klienti nesmí být do mediace tlačeni moc intenzivně, jinak nebudou dohodu dodržovat. Sociální pracovnice 1 zastává stejný názor a zmiňuje, že spolupracují s mediátorkou, která nabízí těmto klientům lepší ceny.

Advokátka 2 zmínila, že pokud soud mediaci nařídí, je to většinou v případech, kdy ji samy strany sporu chtějí. Nicméně setkala se s případy, kdy soudce mediaci nařídil, ačkoliv se jednalo o domácí násilí a oběť toto rozhodnutí těžce nesla.

DVO7: Co by podle Vás přispělo k častějšímu využívání rodinné mediace?

V této dílčí otázce jsem se zaměřila na možnosti častějšího využívání rodinné mediace. Všichni respondenti se shodně vyjádřili, že nejvíc přínosná by byla osvěta. A to jak široké veřejnosti, tak soudců, či advokátů. Obecně mají účastníci soudního řízení problémy s tím, že nevědí, co to mediace je a co obnáší, či co by jim mohla přinést, v takovém případě by bylo přínosné, kdyby soudce či právní zástupce stranám vysvětlili, o co se bude jednat a v čem by pro ně mohla být mediace výhodná.

Advokátka 1 uvedla: *„Asi osvěta. Vidíme, že velmi často opravdu ti lidi přijdou a já když se jich ptám, tak oni vůbec netuší, co to je, že to je a k čemu je to dobrý. I když si myslím, že už se to hodně zlepšuje.“* S tímto souhlasila i Sociální pracovnice 1, která uvedla: *„Možná kdyby víc lidí o ní vědělo obecně, protože málokterý klient o tom vůbec slyšel.“* Mediátorka 2 s tímto souhlasila a navíc se vyjádřila ve smyslu, že by bylo také potřeba, aby soudy více nařizovaly první setkání se ZM.

Sociální pracovnice 2 uvedla, že i mluvení o svých zkušenostech by mohlo být přínosem: *„Určitě informovanost a také předávání svých zkušeností. Jedna maminka když řekne druhé: my jsme tam byli, bylo to dobrý. Určitě to pomůže, protože ona si rozmyslí a půjde tam taky.“*

Soudkyně 2 zmínila, že dle jejích zkušeností mnoho lidí nevnímá, že by se mělo jednat o řízení nesporné: *„Rodiče nechápou, že řízení o úpravu péče o děti je řízení nesporné. A to je prostě něco, co by měla být velká zpráva do společnosti, že opravdu se mají domlouvat a opravdu ta mediace má takový smysl. Možná by i prospělo to, že by ty řízení úpravy péče o děti byly zpoplatněné, aby opravdu to nějakým způsobem motivovalo rodiče v tom se spíše dohodnout, než jít k soudu s každou věcí, protože přece rodiče znají nejlépe svoje děti.“*

Advokátka 2 zastává názor, že kromě rodičů je potřeba povědomí o mediaci rozšířit i mezi soudci a pracovníky OSPOD: „Podle mě půlka soudců neví, co to je a OSPOD s tím taky moc neumí pracovat. Prostě ono tady je vlastně dost prostředků, ale nikdo to nedělá, jak má. Líbilo by se mi, když by se udělalo setkání pro ty rodiče, kteří mají projít opatrovnickým řízením. A tam by se jim všem řeklo, že jsou tyhle možnosti a slouží to k tomuhle.“ Mediátorka 1 doplnila: „Samozřejmě další skupina, která by zasloužila osvětu, jsou advokáti. Kdy minimálně, pokud advokát zrazuje svého klienta od využití mediace, tak by měl být dobře srozuměn s tím, co ta mediace nabízí, jakou službu tomu klientovi ve finále nedoporučuje. A tím neříkám, že to musí být špatně. Ono to pro toho konkrétního klienta může skutečně být v pořádku, mu říct podívejte se, tohle bych Vám nedoporučoval, protože proto. [...] A v neposlední řadě samozřejmě nějaká legislativní změna, která by to podpořila v tom smyslu, že by v některých věcech, a já si myslím, že ty rodinné věci právě jsou na to naprosto ideální, by byla nějaká ta podmínka, ta předběžná jakoby před zahájením toho řízení právě využít služeb mediátora.“

Soudkyně 1 uvedla, že z její strany by k tomu přispělo větší množství ZM. „No určitě, kdyby v našem okrese byl mediátor, tak bychom tady k tomu určitě přistupovali častěji.“

DVO8: Jaké přínosy a limity rodinné mediace spatřujete na základě Vašich zkušeností?

Tuto dílčí otázku vnímám jako jednu z neklíčovějších v rámci své diplomové práce. Snažila jsem se zjistit, v čem respondenti spatřují přínosy rodinné mediace a naopak, kde jsou dle jejich názoru její nedostatky. Některé z přínosů a limitů již byly dotazovanými zmíněny v předchozích dílčích otázkách, neboť i ty jsou s touto otázkou úzce provázané.

Nejčastěji respondenti jako přínos rodinné mediace zmiňovali vzájemné pochopení se účastníků, možnost zlepšení komunikace a úlevu v podobě zjištění, že je v jejich možnostech se dohodnout. Soudkyně 1 rodinnou mediaci zhodnotila takto: „Opravdu ty přínosy jsou v každém případě, protože určitě těm rodičům mediace napomůže v tom, aby se nějak líp zorientovali celkově v té situaci. Oni si to proberou, zase jim to tam vysvětlí z nějakého pohledu. Takže potom jako přínos je v tom, že rodiče třeba tak, jak měli každý nějaký názor odlišný, tak potom třeba jsou schopni ten názor buď úplně změnit anebo nějak modifikovat.“ Na to navázala Advokátka 1 „Minimálně jim

může ukázat, že ten druhý není tak špatný, jak si původně mysleli. Může jim pomoci vlastně obnovit tu komunikaci a vzájemně nebo lépe pochopit, proč se ten člověk v tu danou chvíli choval způsobem, kterým se choval. [...] Jo, určitě je to prostředek, jak zlepšit vzájemné vztahy, ale na druhou stranu nutno konstatovat, že pokud ten mediátor nemá dostatek zkušenosti k tomu, aby zvládal ty náročné kauzy, tak může bohužel někdy ty strany ještě víc rozhádat.“ Mediátorka 1 souhlasila s tím, že přínos je právě v tom ukázat klientům, že jsou schopni se spolu domluvit. *„Klienti, když ode mě odcházejí s tou dohodou, tak já na nich většinou vidím, že se jim ulevilo. Takže trošku i je tam nějaký terapeutický účinek, že vyřešila jsem něco aspoň v tom životě, podařilo se zklidnit tu situaci. A samozřejmě to, že v průběhu mediace ten mediátor může pracovat s těma emocema, opečovávat, častokrát se tam dá i dovysvětlit, proč se někdo v minulosti choval tak nebo jinak, což je taky strašně úlevné pro ty strany.“* Advokátka 2 považuje mediaci za bezpečný prostor pro vyjádření svých názorů: *„Můžu diskutovat, můžu se cítit s tím člověkem bezpečně, protože ten mediátor mě ochrání nebo nějakým způsobem urídí tu komunikaci. Takže za mě to je určitě možnost, jak napravit nějaký ne úplně povedený vztahy a vyřešit věci, které potřebuji vyřešit.“*

Mediátorka 2 se při své odpovědi zaměřila především na možnost rodičů rozhodovat o svých dětech: *„To rozhodnutí v té citlivé záležitosti těch dětí a těch vztahů udělají ti rodiče. Oni prostě nejlíp ví, my tam s nima nikdo nežijeme, ani ti soudci a nikdo. [...] A mít to v rukách ten svůj život a život těch dětí.“*

Sociální pracovnice 1 viděla přínos rodinné mediace hlavně ve finanční stránce a také vytiženosti soudů: *„Tak určitě v ideálním případě by se mohlo ulehčit těm soudům. Mohlo by to vlastně celé to řízení zlevnit, pokud by třeba nebyly nějaký znalecký posudky a tak dále, takže systémově by to určitě bylo jako fajn.“* Finance jako jeden z přínosů viděla i Advokátka 2: *„Já jsem kolikrát řešila, že to platil jen jeden třeba, který měl víc peněz. Na druhou stranu řada lidí si platí advokáty, tak proč ne mediátora? Máte to napůl. Ve finále to může být podstatně levnější než soudní řízení.“* Na toto ještě navázala Sociální pracovnice 1, která se zamyslela i nad tím, zda by bylo vhodné mít mediaci proplacenou státem. *„Zase jako to zdarma je takový vždycky dvousečný, jakože nějaká symbolická cena je v pořádku. Spíš přemýšlím, jestli by se nemělo třeba nějak operovat s tím, jak je kdo finančně zajištěný a třeba neplatit to padesát procent a padesát, ale třeba třicet a sedmdesát, pokavád' jsou tam velký ty rozdíly v příjmech.“*

V čem se názory různily, bylo téma ohledně dostupnosti mediátorů a jejich kvality. Na čem se většinově respondenti shodli, byla nedostatečná kvalita ZM. Ve velkých městech, především v blízkosti Prahy nebo Brna, respondenti spíše nepociťovali, že by měl být mediátorů nedostatek. Naopak respondenti od těchto měst více vzdálení vnímají kapacity mediátorů jako spíše nepostačující. Do první kategorie můžu zařadit Soudkyni 2: *„Já myslím, že mediátoři dostupní jsou, v Praze je mediátorů dost. Co mám zkušenost z jiných soudů, ještě jako z advokátní praxe, tam také nebyl problém mediátora sehnat. Domnívám se, že to není problematické. Spíš jsou ti kvalitnější, kteří pak mají větší obsazenost oproti jiným. Já si myslím, že s tou kvalitou je to víc problematické než s tou kvantitou.“* Obdobný názor zastává i Advokátka 2, která působí v Plzni: *„Mediátorů podle papíru je tady dost. Kvalitově je to strašný. Alespoň na rodinněprávní problematiku. Já si pomáhám tím, že беру ty nezapsané, když vím, že fungují dobře, ale soudci jsou kolikrát nešťastní, protože ví taky, že fungují dobře, ale nemůžou je nařídit. Z těch zkušeností, které mám, tak opravdu došlo k tomu, že ti lidi byli schopní navázat komunikaci, pokud chtěli. Někdy jsme se dohodli, ale většinou jsme se nedohodli nebo se klienti nedohodli. A občas se naštváli na mediátora, radši si to vyřešili sami, což bylo taky řešení.“* Trochu skeptičtější názor zde zastávala Sociální pracovnice 1, ačkoliv sama působí v Praze: *„Nevím, jak moc jsou vytížení, ale tím, že vlastně my jsme v Praze, tak asi tady u nás není problém sehnat mediátora, ale vím, že obecně, co se týče služeb jako všech služeb, tak my v Praze máme v tomhle dost výhodu.“* V menších městech už byly názory ovšem jiné. Soudkyně 1, působící v Přerově mi sdělila, že v tomto okrese není žádný ZM, a tak musí účastníky řízení posílat na mediaci do Olomouce. Ve většině případů ale využívá spíše jiných možností, jako například psychologů či organizace KAPPA-HELP, která se specializuje i na rodinně právní úsek. *„Do Olomouce posíláme bohužel minimálně, protože ono je to i z hlediska potom zase dostupnosti, protože většinou jsou to lidi, kteří pracují, takže mají zas třeba omezené možnosti. Jako chodí nám třeba nabídky, teď zrovna přišla, zapsaný mediátor, ale v Jeseníku, takže, jak říkám, ona i ta Olomouc, která je blízko, tak jako mnohdy pro ty rodiče je to komplikované.“* K této situaci se vyjádřila dále Mediátorka 2: *„Ta dostupnost ta mě jako napadá teďka. Protože když jsem třeba mluvila, nevím, jestli se soudci v Tachově na soudu a tak nebo na justičce, když jsou tam soudci z různých oblastí, dejme tomu nebo prostě těch měst, tak jako na tohle si stěžovali, že jim to přijde jako super možnost, ale že vlastně*

nemají kde brát. Tak to je asi nedostatek, že v některých místech je to nedostupná služba ještě pořád.“

Zajímalo mě i jestli respondenti vnímají, že má mediace přínosy i pro ně samotné. Tato otázka byla směřována především na soudce, advokáty a sociální pracovníky. Soudkyně 2 k tomuto uvedla: *„Pro soud má mediace přínos v tom smyslu, že přicházejí účastníci k soudnímu jednání poté s tím, aby soud dohodu schválil, kterou tam tedy učinili. Takže je to samozřejmě i menší zátěž časová pro soud, kdy nemusí se konat několik jednání a nemusí se v té věci vést rozsáhlé dokazování.“* Advokátka 2 se vyjádřila ve smyslu, že klienty na mediaci posílá pokaždé, když pocituje, že jsou mezi nimi věci, které by si měli říct, a které jim v dohodě brání a ona sama by tuto situaci nevyřešila. Advokátka 1 naopak viděla přínos v tom, že jí samotné může mediace klientů pomoci s osobním růstem. Sociální pracovníce 1 a 2 se shodly, že je pro ně lepší, pokud nemusí vyhrocené situace mezi rodiči řešit pouze ony. Sociální pracovníce 1 svou odpověď odůvodnila takto: *„Já jsem jako vždycky ráda, protože je tam vždycky šance, že to zvládnou na tu dohodu. A když je dohoda, tak je to lepší. Minimalizuje to ty třecí plochy mezi nimi, takže určitě vždycky jsem ráda.“*

Naopak u limitů mediace několik respondentů zmínilo mediační dohody, které je ne vždy možné v jejich přesném znění použít v rámci rozhodnutí soudu. Soudkyně 1 nechtěla příliš mediační dohody posuzovat neboť klienty neposílá k mediátorovi příliš často, nicméně uvedla: *„My jdeme po faktech a nějaké city nebo něco takového tam nechceme, to kdyby se nějak projevilo, tak spíš se snažíme to utnout. Třeba i někdy rodiče řeknou, my jsme dohodnuti a třeba ta dohoda není v zájmu dítěte, takže to nemůžeme schválit.“*

Advokátka 2 zhodnotila, že mediace má limity především v lidských faktorech a také v neinformovanosti veřejnosti: *„Tu mediaci ne všichni dělají tak, jak by ji měli dělat. [...] a když nevíte jakého mediátora si vybrat, to je prostě ta neznalost a informační deficit je podle mě ten hlavní limit té mediace, že nemůže být využívána na sto procent.“* Dle názoru Soudkyně 2 má mediace své limity také v lidských faktorech: *„V tom asi 5% účastníků a lidí, kteří opravdu nejsou schopní se někdy dohodnout a kdy prostě není možné předpokládat, že 100% lidí je ochotno se dohodnout. [...] A tam opravdu vzniká nějaké procento lidí, kteří, ať budete dělat cokoli, tak se s nimi nedohodnete, a je to zase jejich osobnostními vlastnostmi, zkušenostmi. Protože ve společnosti to takhle je, s někým se prostě dohodnout nedá. V tom případě opravdu musí soud rozhodnout.“*

Mediátorka 1 zase uvedla, že problém vidí v tom, že mediace řeší pouze nějakou dílčí část problému: „*Třeba ještě za rodinnou mediaci považuju i dědická řízení, kde se nedokážou sourozenci dohodnout o vypořádání majetku po mamince nebo tatínkovi a na té mediaci pořešíme jenom tu výseč, ale nepořešíme už to, co potom. Tam je namísto buď individuální nebo skupinová terapie nebo párová, dejme tomu u těch manželství a párů, kde se můžou ti lidi v případě zájmu jakoby vlastně nějakým způsobem líp dobrat toho, proč se dostali tam, kde se dostali a jak třeba dál jinak, aby se nedostávali znova do podobných situací.*“

Strany sporu by mohly v určitých ohledech chtít mediace i zneužít, proto aby vytáhly z druhé strany nějaké informace, či aby protáhly řízení nebo ublížily druhé straně. „*No většinou jde o časové hledisko, že to protahují. A může jim jít o to, toho druhého třeba trápit. Právě když jsou různí tady ti manipulátoři, tak oni v tom dokážou velmi hezky chodit a toho druhého tam ztrapňovat, dohánět ho k slzám, vlastně trápit ho tím, že otevírá témata, které ví, že toho druhého bolí a třeba by tam až tak nepatřili.*“
Řekla Advokátka 2.

Soudkyně 1 zhodnotila i to, že se mediační řízení vždy protáhne: „*Tak samozřejmě vždycky tím se to řízení natáhne, protože pokud spolupracují, tak odročujeme většinou, to je aspoň o dva měsíce. [...] ale samozřejmě má to obrovský význam pro ty účastníky.*“

Sociální pracovnice 1 uvedla: „*Vlastně ty peníze a potom ta dobrovolnost. Jakože ta hranice mezi tím, jak klienta namotivovat a aby to bylo ještě dobrovolné, je docela tenká.*“ Sociální pracovnice 2 zmiňovala, že výhodou může být i skutečnost, že mají u nich strany sporu možnost zúčastnit se mediace zdarma, ovšem následně dodala: „*Na druhé straně mám pocit, že co si zaplatí, tam jsou víc ochotni se domluvit rychleji, protože to víckrát platit nechtějí.*“

DVO9: Jaký máte názor na zapojení dětí do rodinné mediace?

Tato dílčí otázka přímo navazuje na přínosy a limity mediace, neboť zapojení dětí do mediace vnímám jako velké téma. I respondenti se zde rozdělili na dvě části. První zmíním ty, kteří zhodnotili zapojení do mediace jako přínosné.

Mediátorka 2 s dětmi v mediaci pracuje často: „*Za mě to je určitě něco, co dává velký smysl. Dává to smysl potom i pro ty rodiče, ale je to proces a je to něco, u čeho je potřeba mít důslednou přípravu i těch rodičů i toho dítěte, nejlépe, aby s tím dítětem tam byl buď sociální pracovník nebo psycholog. [...] Rozdíl v mediaci je pak v tom, že*

za mě tam jsou rodiče, dítě a třeba psycholog, nebo ten sociální pracovník, tak pro mě tam jsou vlastně čtyři strany. A ta moje úloha je pořád ta mediační, že vlastně všem umožňuji, aby spolu mluvili, vyjasňovali, dělali rozhodnutí a tak dál. [...] Když jsme to nastavovali v rámci mediačního centra, tak tam to máme od šesti let, od začátku vstupu do školy. Hodně je to o tom, když ty děti mají témata, který potřebují řešit a vlastně mají chuť se i zapojit do toho rozhovoru s těma rodičema a doma to nejde, protože vlastně primárně ta mediace slouží k tomu, aby děti dostaly příležitost mluvit s těmi rodiči. Má to pravidla, který je potřeba transparentně komunikovat se všema, a i to tomu dítěti vyjasnit a dítě má kdykoliv možnost, stejně jako všichni, prostě to přerušit nebo se potkat s tím sociálním pracovníkem ještě v rámci té mediace zvlášť.“ Mediátorka 1 zatím děti do mediace nezapojila, v budoucnu se tomu však nebrání: „Vnímám, že dítě je speciálně citlivá osoba, která by nemusela úplně dobře zvládnout všechny ty záležitosti, který se na té mediaci řeší, všechny emoce, případně nějaké výměny názorů mezi těmi rodiči, ale do budoucna se tomu třeba nebráním. Osobně bych si k tomu třeba přibrala nějakého partnera v podobě psychologa dětského, aby tam byl někdo, kdo bude primárně hledět na ošetření toho dítěte.“ Také Soudkyně 1 se zapojením dětí souhlasila: „Určitě je to přínosné, protože se zjišťuje názor dítěte. Já bych to zapojení viděla, až nějak na ten školní věk.“ Obdobný postoj měla i Advokátka 1, podle které by měly děti dostat při mediaci prostor pro vyjádření svých potřeb, aby si je vyslechl i někdo neutrální, kdo má od dané situace odstup a může tyto informace následně diskutovat s rodiči.

Advokátka 2 se také spíše přiklání k účasti dítěte na mediaci: „Ústavní soud a vůbec soudy velmi dramaticky prosazují zapojení dítěte. Já k tomu jsem taková, že někdy jo, někdy ne, spíš asi s ohledem na věk a rozumový schopnosti toho dítěte. Ale zásadně si myslím, že ano, že by tam to dítě prostě být mělo. A ta mediace je za mě přátelský území, dá se udělat velmi milé. A to dítě vůbec nemusí vnímat, že se vlastně děje něco dramatického.“

Další respondenti byli ohledně zapojování dětí spíše skeptičtí a ačkoliv tuto možnost přímo nezavrhovali, měli k tomuto tématu několik výhrad. Dle Sociální pracovnice 1 to dává smysl spíše u starších dětí. „Jakože ne účastnit se celé mediace, ale třeba tam přijít a říct nějaký svůj názor. Ačkoli zase by to museli říct před těma rodičema, což je takový komplikovaný. Ale jako co se týče obecně třeba šestnáctiletých dětí, nikdy už je nikdo nenacpe do péče, kterou oni nechtějí. Co se týče peněz, tam si myslím, že to zase nepřísluší ani těm šestnáctiletým dětem na tomhle

nějak spolurozhodovat.“ I Sociální pracovnice 2 nevnímala zapojení dětí do mediace jako příliš vhodné. „Z hlediska těch dětí je to právě to, že jsou to ty děti, které jsou v podstatě samostatné bytosti a ta mediace těch rodičů rozhoduje o těch dětech bez těch dětí, což já teda nejsem příznivcem toho, aby se do toho plandaly děti, ale na druhé straně my víme, že ti rodiče často nekopou za ty děti, ale za sebe, protože oni chtějí vyhrát a oni chtějí v podstatě, aby bylo po jejich a úplně jako ten zájem těch dětí nehájí.“

Soudkyně 2 uvedla, že je do určitého věku dítěte absolutně proti: *„Od patnácti let ten podklad asi nějakým způsobem je. Já se nedomnívám, že s ohledem na to, jaká je vyzrálost dětí, že by ta hranice byla vhodná. Myslím si, že třeba od sedmnáctého roku věku dítěte by to bylo vhodné asi i tu mediaci mít s ním. Ale zase nějakým způsobem spíše, aby to nebylo o něm bez něj, protože už je to dospělý člověk. Ale do té doby se domnívám, že je to naprosto nevhodné.“*

DVO10: Jaký máte názor na přítomnost právních zástupců stran sporu při rodinné mediaci?

I v této otázce byly názory rozporuplné a respondenti se rozdělili na dvě části. Na rozdíl od předchozí otázky, zde byly názory vyhraněny více na jednu či druhou stranu. Jedni vnímali přítomnost advokátů u mediace jako přínosnou a druzí smýšleli tak, že pro advokáta není v mediaci místo.

Obě mediátorky přítomnost advokáta vítaly. Mediátorka 1 uvedla: *„Advokát v mediaci má svojí roli, to znamená, že ten, kdo vede celé to řízení je ten mediátor, který to na začátku všechno nastaví, každému řekne, jaká je tam jeho úloha, jeho role, zajistí si tam mlčenlivost všech zúčastněných, takže mě tam ti advokáti jako nijak nepřekážejí. [...] Hlavně ta mediace má smysl v tom, že tam se právě vyjadřují ti klienti, protože oni celou tu věc prožívají, je to jejich spor.“* Mediátorka 2 měla názor velmi obdobný: *„Já prostě jsem fakt ráda, když přijdou s těmi klienty i v různých typech sporů. Mě to dává smysl. Já vím, že jsou mediátoři, kteří je tam nechtějí nebo ono je to takový náročnější v tom, že to jsou minimálně jako čtyři strany, ale za mě pokud mají co říct, pokud vlastně jsou součástí toho, té situace sporu a přináší tam nějaký pohled, tak je to super.“* Soudkyně 2 uvedla, že není proti, aby se advokáti účastnili mediačního procesu a doplnila: *„Je nutné, aby i advokáti znali, jaká je jejich úloha. A že to není o tom, že mají podněcovat a nějakým způsobem se snažit vyhrát, ale právě aby si uvědomili, že je to o tom kompromisu, o tom, že mají možnost vyhrát “obě strany“.*

A to je důležité, aby si ti advokáti uvědomili a s tím tam šli. Ne, často se to stane.“ K těmto názorům se připojila i Advokátka 1: *„Já si myslím, že to může být velmi užitečné, obzvláště za situace, kdy ta strana třeba není schopná náležitě formulovat ty svoje požadavky. Neumí se vyjádřit, nebo je tam opravdu nerovnováha těch stran.“*

Zbytek respondentů se zapojením advokátů razantně nesouhlasil. Soudkyně 1 uvedla: *„Vím, že někdy se stávaly takové případy, že ti právní zástupci se toho chtěli účastnit. No nevím, jakým způsobem k tomu potom to zařízení přistupovalo, ale to je taková specifická záležitost, to už není teda o tom právním posouzení, ale právě měly by se tady zjišťovat ještě nějaké další okolnosti. Takže tam si myslím, že místo právních zástupců není.“* I Advokátka 2 si nemyslí, že advokáti by se měli do mediace zapojovat: *„My jsme nastavení prostě bojovně, jsme nastaveni jiným způsobem. A ti rodiče ať si to vyříkají, je to jejich kauza. Já nejsem toho názoru, že máme za rodiče všechno řešit. Prostě mají děti, mají rodičovskou zodpovědnost, tak ať se chovají dospěle a svoje problémy si ideálně vyřeší. Advokát tam tu roli má podle mě pak v rámci výkonu, nebo respektive formulace té dohody, protože někdy ty mediátoři nejsou právníci a ty jejich dohody úplně jako nefungují, takže se to zase u soudů otvírá a je to nepříjemné.“* Sociální pracovnice 2 se vyjádřila tak, že by advokáti u mediace být neměli. *„Mediace by se měla týkat jenom těch rodičů, protože jenom ti rodiče jsou zodpovědní za to dítě, rozhodují o tom dítěti, takže jakýkoliv další element, který s nimi nežije ve společné domácnosti, jakákoliv instituce, tam nemá co dělat a u advokátů je jasný, že jejich zapojení má různou motivaci k tomu sporu.“* Obdobně situaci vnímala i Sociální pracovnice 1: *„Já teda vím, že někteří právníci by chtěli chodit taky na mediaci, ale pevně doufám, že mediátoři tohle úplně nedovolují, protože si myslím, že to není úplně pro smysl té mediace vhodné.“*

6.7 Shrnutí a vyhodnocení výzkumné části

Tato podkapitola je zaměřena na analýzu odpovědí respondentů a jejich interpretaci v rámci dílčích výzkumných otázek díky nimž byly zodpovězeny i obě hlavní výzkumné otázky. Každému respondentovi byla položena sada otázek. Jejich odpovědi byly následně analyzovány za pomoci kódování přepisů rozhovorů.

DVO1 se zaměřovala na to co by měl být dle respondentů cíl a účel rodinné mediace, případně jakou úlohu by v tomto procesu měl zastávat mediátor. Z provedených rozhovorů jsem došla k závěru, že cílem mediace by mělo být dosažení dohody, která by vyhovovala oběma stranám, a tím vyřešit danou konfliktní situaci.

Úlohou mediátora by mělo být hájit zájem dítěte a zajistit konstruktivní dialog mezi stranami, aby mohly vyjádřit své názory a rovněž zajistit rovné podmínky komunikace, která by se neměla zvrhnout v hádku.

Cílem DVO2 bylo zjistit jak respondenti vnímají využití mediace při práci s rodinnou, přičemž blíže byla otázka zaměřena především na specifika rodinné mediace a případy, kdy je dle jejich názoru účast pro strany sporu na mediaci nevhodná. Vesměs všichni respondenti se shodli, že mediace by neměla být nařizována v případech domácího násilí. Dále vnímám specifika rodinné mediace dle provedeného výzkumu v emocích, které jsou významnou součástí tohoto druhu mediace a mediátor by s nimi měl umět pracovat, a také v řešení citlivých otázek ohledně dětí. Skrz druhé uvedené specifikum je nutné spolupracovat s některými dalšími institucemi jako je např. OSPOD. Dítě by každopádně mělo být v mediaci vždy někým zastoupeno, pokud se jí samotné přímo neúčastní.

Podstatou DVO3 bylo zjištění, co by dle respondentů mohlo strany sporu motivovat pro využití rodinné mediace. Závěrem k této otázce je, že by strany sporu měla motivovat už jen skutečnost, že jim mediace poskytuje jedinečnou příležitost sami ovlivnit rozhodnutí týkající se jejich dětí. Také mohou při mediaci sdílet své obavy a emoce, což je možnost, kterou by při soudním řízení neměli. Motivující by mohla být také rychlost vyřízení věci či snížení finančních nákladů.

V DVO4 bylo úkolem respondentů na základě vlastní zkušeností porovnat úspěšnost rodinné mediace a soudního řízení. Z odpovědí vyplývá, že mediace je účinným nástrojem pro dosažení dohody mezi účastníky. Mediační dohoda může řešit i záležitosti, které nejsou přímo upraveny zákonem, nicméně stále by měla splňovat určitá kritéria pro následné rozhodnutí soudu. Toto považovali dotazovaní za důležité obzvláště v případech, kdy se řeší i otázka dětí, neboť právě na ně by mohlo mít soudní řízení negativní vliv. Ochota dodržovat dohodu je často vyšší než dodržování nařízení soudu a mediace může být nápomocnou i v případech, kdy k dohodě nakonec nedojde, ale strany sporu si již alespoň v některých ohledech porozuměly. Celkově je tedy mediace vnímána jako nástroj pro dosažení dohody a minimalizaci negativních dopadů na členy rodiny, především děti.

V rámci DVO5 jsem zkoumala spokojenost respondentů se současnou právní úpravou mediace. Tato otázka byla zaměřena více obecně neboť v právním řádu ČR není rodinná mediace specificky upravena. Veskrze není právní úprava týkající se mediace považována za problematickou, ale existuje prostor pro její zlepšení, a to

i v rámci rodině-právních věcí. Mezi navrhované novelizace je zahrnuta povinnost pokusit se o dohodu skrze mediaci před podáním žaloby k soudu, upravení povinnosti mlčenlivosti tak, aby se vztahovala i na strany sporu, zavedení povinného školení soudců či rozšíření zaměření zákona o mediaci, včetně zkoušek ZM, o transformativní přístup a nakonec i úprava § 474 ZŘS.

Na tuto otázku navázala DVO6, která se zaměřovala na zhodnocení institutu nařízení prvního setkání se ZM. Zde se všichni respondenti shodli, že je tento institut užitečný. Jediným jeho problémem se jeví skutečnost, že ne ve všech okresech je dostatek ZM, v některých se dokonce nevyskytuje žádný, případně že ne vždy soudce dokáže správně vytipovat případy, které jsou pro mediaci vhodné.

Účelem DVO7 bylo zjistit názory respondentů ohledně toho, co by přispělo k častějšímu využívání rodinné mediace. Všichni dotazovaní se shodují, že pro efektivní využití rodinné mediace by byla nejvíce prospěšná osvěta. Tato osvěta by měla zahrnovat širokou veřejnost, soudce a advokáty. V současnosti mají účastníci soudního řízení problémy s nedostatečným povědomím o tom, co mediace přesně znamená a jaké výhody jim může přinést. Proto by bylo užitečné, kdyby soudci nebo právní zástupci dokázali stranám vysvětlit, o čem mediace přesně pojednává a jak by jim mohla prospět.

DVO8 byla zaměřena přímo na přínosy a limity rodinné mediace. Z odpovědí dotazovaných vyplývá, že existuje několik klíčových přínosů rodinné mediace mezi které patří možnost zlepšení komunikace mezi klienty, příležitost pracovat s emocemi, zajištění bezpečného prostoru pro komunikaci nebo také úspora financí. I dohoda je pro strany sporu přínosnější než autoritativní rozhodnutí soudu.

Na druhou stranu dle dotazovaných má rodinná mediace i své limity mezi něž se řadí problémy s dostupností ZM a jejich kvalitou, obavy z možného zneužití mediace např. kvůli snaze poškodit druhou stranu či nekvalitní mediační dohody, které neodpovídají požadavkům pro rozhodnutí soudu. Celkově lze konstatovat, že z pohledu respondentů má rodinná mediace řadu pozitivních aspektů, ale zároveň se setkává s omezeními, zejména v oblasti kvality a dostupnosti ZM.

DVO9 se zabývala otázkou zapojení dětí do rodinné mediace. Zde se odpovědi různily a zatímco někteří z dotazovaných považovali účast dětí jako přínosnou, druzí byli o něco více skeptičtí. První skupina také zmiňovala nutnost zapojení psychologa či pracovníka OSPOD. Důležitou roli při rozhodování ohledně zapojení dítěte by také

měl hrát jeho věk, na kterém se respondenti přímo neshodli, a také jeho rozumová vyspělost.

U DVO10 bylo podstatou zjištění jak respondenti pohlížejí na přítomnost právních zástupců stran sporu na rodinné mediaci. V této otázce byli respondenti rozděleni na dvě poloviny. Jedni zastávali názor, že přítomnost advokáta může být ku prospěchu věci. Důležité ale je aby mediátor nastavil nějaká pravidla a aby advokáti chápali svou roli, která spočívá převážně v zodpovídání právních otázek. Druhá polovina respondentů s účastí advokátů nesouhlasila neboť se domnívali, že hlavní jsou rodiče, kteří mají zodpovědnost za dítě a advokáti by do jejich snahy o dohodu neměli zasahovat.

Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zjistit, jaké zkušenosti mají s rodinnou mediací soudci opatrovnického oddělení, ZM, právní zástupci a sociální pracovníci OSPOD. Tento cíl byl dle mého přesvědčení splněn. Dílčí otázky nebyly ovšem konkrétně přiděleny k hlavním výzkumným otázkám, neboť v některých případech zodpovídaly současně obě dvě hlavní výzkumné otázky.

Diplomová práce obsahuje část teoretickou a empirickou. Vzhledem k omezenému rozsahu diplomové práce nebylo možné vše rozpracovat detailně.

První kapitola této práce se zaměřuje na základní charakteristiku rodinné mediace. Jedná se o formu mimosoudního řešení sporů a zaměřuje se na konflikty vzniklé v rámci rodiny. Je charakterizována důvěrností, nižší formalitou a také by měla být méně stresující než soudní řízení. Řídí se různými principy díky nimž je celý proces spravedlivý a efektivní.

Ve druhé kapitole je poskytnut ucelený přehled o právní úpravě mediace v rámci ČR a také EU, včetně klíčových norem pro tuto oblast. V rámci EU je kladen důraz na podporu rodinné mediace, aby byla přístupná a cenově dostupná ve vysoké kvalitě v rámci celé Unie. V ČR neexistuje specifická právní úprava týkající se rodinné mediace. Mediace obecně je upravená především v zákonu o mediaci. V rámci právní úpravy ČR se vyskytuje i mnoho dalších právních předpisů, které upravují například nařízení prvního setkání se ZM soudy, odměny mediátora či způsob ochrany dětí.

Třetí kapitola vymezuje, kdo jsou to účastníci rodinné mediace, s rozdělením na přímé a nepřímé účastníky. Přímými účastníky jsou klienti a mediátoři, zatímco nepřímými účastníky jsou soudci, právní zástupci stran či advokáti. Zvláště jsou v této kapitole pak rozebrány děti, jako účastníci řízení, jelikož se jedná o jedno z hlavních specifíků rodinné mediace a současně je nutné vždy vzít v potaz i jejich zájmy a klást důraz na ochranu jejich citů.

Čtvrtá kapitola ohledně efektů rodinné mediace představila přínosy a limity pro její účastníky. Mediace je zaměřena na budoucnost a měla by poskytovat důvěrný prostor pro řešení sporů. Mezi přínosy rodinné mediace lze zahrnout její rychlost a také možné nižší náklady oproti soudnímu řízení. Přínosnou může být i v případě, kdy nedojde k uzavření dohody. Naopak mezi její limity můžeme zařadit možné pokusy o zneužití mediačního procesu, nedostatečného množství mediátorů v ČR či povědomí o možnosti rodinné mediace využít.

Pátá kapitola je zhodnocením současné právní úpravy v ČR, a především obsahuje právní úvahy de lege ferenda. Mezi tyto úvahy patří například MS navrhovaná změna v ZŘS ohledně nařízení mediačního jednání na nařízení prvního setkání se ZM. Dále potřeba zavedení povinnosti mlčenlivosti i pro klienty, vyřešení problému s dvojkolejností mediátorů skrz zavedení profesní komory mediátorů a také návrhy pro zvýšení povědomí o mediaci.

Šestá kapitola obsahuje výzkumnou část práce. Byly stanoveny dvě hlavní výzkumné otázky, a to Jak je rodinná mediace vnímána z pohledu zainteresovaných odborníků? Jak zainteresovaní odborníci hodnotí současnou právní úpravu (rodinné) mediace? Tyto otázky jsem dále rozdělila na deset dílčích výzkumných otázek, které pomohly zodpovědět výzkumné otázky hlavní.

Domnívám se, že došlo k zodpovězení hlavních výzkumných otázek, a tedy i ke splnění cíle celé diplomové práce. Celá výzkumná část byla shrnuta v podkapitole 6.7 Došla jsem na jeho základě k závěru, že rodinná mediace je úspěšným nástrojem pro řešení konfliktních situací v rámci rodiny. Cílem mediace je dosažení dohody, která bude vyhovovat oběma stranám sporu. Hlavními přínosy rodinné mediace jsou její rychlost, finanční přístupnost, možnost stran sporu naučit se řešit své konflikty i do budoucna. Mezi její limity naopak patří nedostatek mediátorů a jejich kvalita, také nedostatečná informovanost o tom, co to mediace je a k čemu slouží. Přínosem může být také přítomnost dětí či advokátů u mediace, nicméně v obou případech musí dojít ke zvážení všech okolností konkrétního případu.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

ALDERSON, Priscilla. *Young Children's Rights: Exploring Beliefs, Attitudes, Principles and Practice*. London-Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2008, 160 s.

DUŠKOVÁ, Lenka, ŠAFAŘÍKOVÁ, Simona. *Kvalitativní metody pro rozvojová studia*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 79 s.

FOLBERG, Jay, ed. *Divorce and family mediation: models, techniques, and applications*. New York, N.Y.: Guilford Press, 2004, 588 s.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 s.

HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2013. 512 s.

HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2011, 270 s.

HOLÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014, 256 s.

HOLÁ, Lenka, HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. *Mimosoudní metody řešení sporů: vysokoškolská učebnice*. Praha: Leges, 2017, 166 s.

HOLÁ, Lenka, URBANOVÁ, Martina a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 375 s.

HOLÁ, Lenka, URBANOVÁ, Martina a kol. *Právní a sociální aspekty mediace v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 161 s.

KUNZ, Oto. *Odstraňování sporů*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2019. 214 s.

MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019, 292 s.

RISKIN, Leonard. *Mediace aneb Jak řešit konflikty*. Praha: Pallata, 1997, 126 s.

ROBERTS, Marian. *Mediation in family disputes: principles of practice*. 3rd ed. Aldershot: Ashgate, 2008, 278 s.

SCHELLE, Karel. *Aktuální otázky práva ČR a EU*. Ostrava: Brno: KEY; Brno International Business School Publishing s.r.o., 2010, 121 s.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Průvodce rodinnou mediací*. Praha: Portál, 2016. 251 s.

TRÉLAÜN, Béatrice. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005, 143 s.

Komentáře

DOLEŽALOVÁ, Martina a kol. *Zákon o mediaci. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, 345 s.

SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2013, 1398 s.

Články z odborných časopisů

BĚHOUNEK, Tomáš. *Mediace v civilním řízení*. *Právní rozhledy [online databáze]*, 2004, roč. 12, č. 19, s. 713-717 [cit. 13. června 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

BENICHOU, Michal. *Mediace v Evropě*. *Komorní listy*, 2015, roč. 7, č. IV, s. 46-49.

CIPRÝN, Štěpán, KIRŠNER, Pavel. *Mediace: představení a výhody* [online]. *pravnirozhledy.cz*, 17. října 2017, č. [cit. 19. října 2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/mediace-predstaveni-a-vyhody>.

ČAMDŽICOVÁ, Sabina. *Posílení role nezletilého v řízeních péče soudu o nezletilé*. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online], 2019, roč. 27, č. 2, s. 243-261. [cit. 30. dubna 2023]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/9431>.

HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti jejího využití*. *Právo a rodina [online databáze]*, 2006, č. 5 [cit. 16. října 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

HORÁČEK, Tomáš. *Základní principy mediace (z právního i neprávního pohledu)*. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 6, s. 17-21.

KOVÁČOVÁ, Anna a SPÁČIL, Ondřej. Slyšení dítěte v rámci rodinné mediace. *Právní rozhledy* [online databáze], 2014, roč. 21, č. 10, s. 353-358 [cit. 16. dubna 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinná mediace. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 6, s. 39-41.

KUBÁTOVÁ, Helena, MALACKA, Michal. Výkon činnosti mediátora z pohledu zapsaných mediátorů. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online databáze], 2020, č. 3 [cit. 19. listopadu 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

POTOČKOVÁ, Dana. Advokáti ve světě mediace. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 6, s. 35-36.

ROBERTS, Marian. *Mediation in family disputes: principles of practice*. 3rd ed. Aldershot: Ashgate, c2008, xiii, 278 s.

SVATOŠ, Martin. *Mýty a fakta o prvním setkání s mediátorem, aneb všechno, co jste o mediaci chtěli vědět* [online]. bulletin-advokacie.cz, 17. prosince 2013 [cit. 4. ledna 2020]. Dostupné na <http://www.bulletin-advokacie.cz/myty-a-fakta-o-prvnim>.

VRAŠTILOVÁ, Nikol. Cochemská praxe v ČR. *Právní rozhledy* [online databáze], 2022, roč. 30, č. 11, s. 391-399 [cit. 12. října 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. *Právní rozhledy* [online databáze], 2013, roč. 21, č. 18, s. 618-626 [cit. 8. února 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Zapojování dětí do rozhodování ve věcech, které se jich týkají, v kontextu rodinné mediace. *Právní rozhledy* [online databáze], 2019, č. 13-144, s. 470-477 [cit. 23. února 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

Sborníky

ROGALEWICZOVÁ, Martina, CIRBUSOVÁ, Martina. *Cochemská praxe v České republice*. Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.- 15. 5. 2015 v Brně. Brno: Tribun, 2015, 46 s.

Právní předpisy

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a změně některých zákonů (zákon o mediaci).

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora.

Vyhláška č. 197/1996 Sb., kterou se vydává zkušební řád pro advokátní zkoušky a uznávací zkoušky.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech.

Usnesení Evropského parlamentu ze dne 12. září 2017 o provádění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II.ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399).

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I.ÚS 3304/13 (N 18/72 SbNU 217).

Dokumenty přístupné na internetu

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016 [cit. 17. března 2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

Stanovisko k aplikaci ust. § 474 odst. 1 z.ř.s. [online], justice.cz, 9.12.2019 [cit. 17.2.2023]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/vykladova- stanoviska-a-cinnost-pracovni-skupiny-k-mediaci1?clanek=vykladove- stanovisko-k-ust-474-odst-1-z-r-s->.

Stanovisko k otázce povinnosti mlčenlivosti ve smyslu § 9 zákona o mediaci [online]. justice.cz [cit. 10. července 2023]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/vykladova- stanoviska-a-cinnost-pracovni-skupiny-k-mediaci1?clanek=stanovisko-ministerstva-spravedlnosti-k-otazce-povinnosti-mlcenlivosti-mediatora-ve-smyslu-ust-9-zakona-o-mediaci>.

SHTEFAN, Anna, PRYTYKA, Yurii. *Mediation in the EU: Common characteristics and advantages over litigation* [online]. InterEULawEast, vol. 2, br. 2, 2021. s. 175-190 [cit. 4. května 2023]. Dostupné z: <https://hrcak.srce.hr/file/392857>

Internetové stránky

STAWARITSCH, Adam. *Markéta Nováková: „Cochemský model neumí řešit všechno, jedná se však o zásadní prevenci pro většinu rodinněprávních soudních sporů“* [online]. iurium.cz, 31. března 2018 [cit. 10. října 2023]. Dostupné z: <https://www.iurium.cz/denik/denik-rozhovory/serial-cochemska-praxe-cochemsky-model-neumi-resit-vsechno-jedna-se-vsak-zasadni-prevenci-vetsinu-rodinnepravnich-soudnich-sporu-rika-marketa-novakova>.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá přínosy rodinné mediace jejím účastníkům. Cílem práce je zjistit, jaké zkušenosti mají s rodinnou mediací zainteresovaní odborníci, jimiž jsou soudci opatrovnického oddělení okresního soudu, zapsaní mediátoři, právní zástupci a sociální pracovníci OSPOD. V první kapitole je charakterizována rodinná mediace včetně jejího předmětu a zařazení do mimosoudních metod řešení sporů. Druhá kapitola se věnuje právní úpravě rodinné mediace v rámci práva Evropské unie a České republiky. Třetí kapitola se soustředí na popis účastníků rodinné mediace. Ve čtvrté kapitole jsou rozebrány přínosy a limity rodinné mediace. Pátá kapitola obsahuje úvahy de lege ferenda. Šestá kapitola je věnována samotnému empirickému výzkumu, který probíhal formou polostrukturovaných rozhovorů s již zmíněnými zainteresovanými odborníky.

Klíčová slova

Rodinná mediace, alternativní řešení sporů, rodina, konflikty, přínosy rodinné mediace.

Summary

This thesis deals with the benefits of family mediation to its participants. The work aims to find out what experience the experts involved, who are judges of the guardianship department of the district court, registered mediators, legal representatives, and social workers of the OSPOD, have with family mediation. In the first chapter, family mediation is characterized, including its subject and inclusion in out-of-court dispute resolution methods. The second chapter deals with the legal regulation of family mediation within the framework of the law of the European Union and the Czech Republic. The third chapter focuses on describing the participants in the family mediation process. The benefits and limits of family mediation are analyzed in the fourth chapter. The fifth chapter contains considerations *de lege ferenda*. The sixth chapter is devoted to the empirical research itself, which took the form of semi-structured interviews with the already-mentioned interested experts.

Key words

Family mediation, alternative dispute resolution, family, conflicts, benefits of family mediation.